

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 600 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Justitiestraat 21, Antwerpen

HET TOETSINGSRECHT IN INDIA EN NIGERIA^(*)

door Greta SUETENS-BOURGEOIS,

Assistente aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid te Leuven

§ 1. Inleiding ⁽¹⁾

1. Onafhankelijke staten van het Commonwealth, zoals India — (grondwet 26-11-1949) — en Nigeria — (grondwet 1-10-1963) —, kiezen zelf hun grondwet; nochtans volgen zij meestal de algemene principes van het Engels grondwettelijk recht ⁽²⁾.

Typische hoofdtrekken van moderne Commonwealth-grondwetten zijn: de beperkingen van de parlementaire soevereiniteit, het waarborgen van de fundamentele mensenrechten en de rechterlijke toetsing van de grondwettigheid van de wetgeving. Het doel van vele van deze bepalingen is de geest en de praktijk van de Britse instellingen na te volgen; de methode echter is de verwerping van de Britse middelen en de oplegging van in Engeland niet gekende beperkingen aan de discretionaire macht van de wetgevende en uitvoerende organen ⁽³⁾.

2. De moeilijkheid spruit hieruit voort dat in de Engelse grondwet geen enkel principe gevonden wordt dat enige werkelijke gelijkheid toont met de leer — essentieel aan het federalisme — ⁽⁴⁾ dat de grondwet de supreme wet van het land is.

In Engeland zijn er wetten die fundamenteel of grondwettelijk kunnen genoemd worden omdat zij belangrijke principes behandelen die aan de basis liggen van de Engelse instellingen, maar er bestaat geen formele grondwet in de zin van een supreme wet of een wet waaraan de geldigheid van andere wetten getoetst wordt ⁽⁵⁾.

Het fundamentele dogma van het Engels grondwettelijk recht is de absolute wetgevende soevereiniteit ⁽⁶⁾.

Strikt genomen is er dus geen grondwettelijk recht in Engeland, maar alleen de arbitraire macht van het parlement ⁽⁷⁾. Daarentegen is onder een federale grondwet elke wetgevende vergadering slechts een ondergeschikt wettenmakend lichaam; de wetten ervan zijn

by-laws, geldig binnen de bevoegdheid verleend door de grondwet, maar ongeldig of ongrondwettig, zodra zij de grenzen van die bevoegdheid overschrijden ⁽⁸⁾. De idee van grondwettigheid behelst de gedachte dat de uitoefening van de bestuursmacht beperkt wordt door regels, die een procedure voorschrijven die de wetgevende en uitvoerende handelingen moeten nakomen en die hun toegelaten inhoud begrenzen. Aan de ene kant, kunnen deze regels, zoals in het Verenigd Koninkrijk, zuiver conventioneel zijn; aan de andere kant, kunnen zij bestaan uit gebods- of verbodsbepalingen, vastgelegd in een fundamenteel grondwettelijk instrument. Handelingen waarbij deze regels niet nageleefd worden, kunnen zonder uitwerking verklaard worden door een rechtbank ⁽⁹⁾.

3. De grondwettelijke jurisdictie is, behoudens aan de beperkingen, die in de grondwet zelf aangetroffen worden, slechts gebonden aan rechterlijke zelfdwang. Nu is het wel zo dat de onafhankelijkheid van de rechters in het gedrang zal komen wanneer zij beslissingen vellen die het parlement in discrediet brengt. In die gevallen, kan verwacht worden dat de grondwet, te jong om reeds als onaantastbaar te worden beschouwd, geamendeerd zal worden om het gevolg van dergelijke beslissingen te ondervangen; indien de grondwet niet buigt, zal ze misschien breken ⁽¹⁰⁾. De ervaring in India schijnt nochtans dit enigszins tegen te spreken. In India heeft de regering zich in hoge mate gehouden aan de principes van parlementaire democratie, politiek pluralisme en rechterlijke onafhankelijkheid. En toch hebben ook hier onwelkome juridische interpretaties betreffende de waarborgen van fundamentele rechten aanleiding gegeven tot een veelvuldige amendering van de grondwet; in de eerste twaalf jaar van zijn werking werd de grondwet tien maal geamendeerd ⁽¹¹⁾.

4. Hoe het grondwettelijk recht in Nigeria zal evolueren, is een open vraag. De grondwet van 1963 is geschorst en Nigeria kent nu een militair regime, waarvan het belangrijkste grondwettelijk instrument de *Constitution (Suspension and Modification) Decree* (decree n° 1, 1966) is.

(*) Ik moge hier vooreerst Prof. Dr. G. van Hecke bedanken voor zijn effectieve leiding over deze studie.

Tevens wens ik het N.F.W.O. te danken voor haar financiële tegemoetkoming die mij toegelaten heeft opzoekingen te verrichten in de « School of Oriental and African Studies » en in het « Institute of Advanced Legal Studies » te Londen.

Het decreet primeert en vernietigt pro tanto elke andere wet, welke met haar onverenigbaar is; geen deel van een decreet kan door de grondwet vernietigd worden⁽¹²⁾.

De hiernavolgende toelichting van het toetsingsrecht in Nigeria is dus zeker niet het geldend recht; evenmin kan voorspeld worden in hoever het recht van het militair regime zal blijven duren.

Verder weze erop gewezen dat de meeste gevallen in de rechtspraak steunen op de vroegere grondwet (*Constitution of Nigeria, order in council, 1960*); de nietigheid van met de grondwet onverenigbare wetten werd in section 1 geformuleerd. Section 1 van de grondwet 1963 is identiek: « This Constitution shall have the force of law throughout Nigeria and, subject to the provisions of section 4 of this Constitution, if any other law (including the Constitution of a Region) is inconsistent with this Constitution, this Constitution shall prevail and the other law shall, to the extent of the inconsistency, be void ».

5. De rechterlijke toetsing, zoals die in India en Nigeria fungeert, verschilt in opvatting van het Amerikaans systeem. De rechters beperken zich eerder tot een formeel toetsen; zij wensen (of durven) niet een « policy making type of judgment », uit te spreken⁽¹³⁾.

6. De historische oorsprong van het rechterlijk toetsingsrecht in de Commonwealth-landen schijnt herleid te kunnen worden tot de vroegere bevoegdheid van de Privy Council over de overzeese gebieden van het keizerrijk; juist zoals dit het geval was met betrekking tot de dertien Amerikaanse koloniën vóór 1776⁽¹⁴⁾.

De grondslag waarop de bevoegdheid van de Privy Council beruiste was de ondergeschiktheid van de koloniale wetgevers aan het parlement van het Verenigd Koninkrijk. Hun wetgevende akten waren onderworpen aan de toetsing der rechtbanken op dezelfde wijze als, bij voorbeeld, beslissingen getroffen door lokale overheidslichamen in het Verenigd Koninkrijk⁽¹⁵⁾.

Hierbij valt op te merken dat de Privy Council deze bevoegdheid bleef uitoefenen lang nadat vele van deze koloniën zich ontwikkeld hadden tot zelf-besturende Dominiums en hun juridische ondergeschiktheid aan het parlement van het Verenigd Koninkrijk verdwenen was.

De rechtvaardiging tot het verder uitoefenen van de rechterlijke toetsing, na de afschaffing van de Privy Council, kan zeker gedeeltelijk gebaseerd worden op het principe van een langdurige gewoonte, gerijpt tot een « convention » van grondwettelijk recht⁽¹⁶⁾.

7. Ook de algemene receptie van Amerikaanse grondwettelijke gedachten in de Commonwealth-landen⁽¹⁷⁾ brachten een nieuw inzicht in en het aanvaarden van de verdiensten van rechterlijk toetsingsrecht.

Dit heeft na de tweede wereldoorlog in Azië alleszins een invloed gehad op de grondwetgevende vergaderingen, die in een eerste vlag van nationalisme en onafhankelijkheid misschien de rechterlijke controle niet waard achtten te behouden, omdat deze destijds uitgeoefend werd door de Privy Council.

De analogie tussen rechterlijk toetsingsrecht in Amerika en dat onder een koloniaal systeem bestaat hierin dat de grondwet in de plaats gesteld werd van het Britse Charter⁽¹⁸⁾.

8. De onzekerheid nopens de oorsprong van de directe rechterlijke toetsing in de Commonwealth-landen, waardoor een rechtvaardiging op een andere dan een breed pragmatische grond ten huidige dage niet licht te vinden is, draagt in belangrijke mate bij tot de moeilijkheden waarmede positief gerichte rechters in de Commonwealth-landen af te rekenen hebben wanneer zij de

volledige implicaties en verantwoordelijkheid bij de uitoefening van directe rechterlijke toetsing onder een geschreven en starre grondwet nagaan⁽¹⁹⁾.

9. De historische ondergeschiktheid aan de jurisdictie van de Privy Council heeft als belangrijk gevolg dat de Supreme Courts van de Commonwealth-landen gerechtshoven zijn met een gemengde of meervoudige bevoegdheid, d.w.z. dat zij, hoewel zij het rechterlijk toetsingsrecht uitoefenen, toch geen grondwettelijke rechtbanken *per se* zijn⁽²⁰⁾.

Zij zijn de hoogste top van de rechterlijke pyramide en als dusdanig de hoogste beroepsinstantie voor alle juridische geschillen, hetzij uit het publiek-, hetzij uit het privaatrecht.

10. Ten slotte moet gewezen worden op de benoemingswijze van de rechters, vermits zoals reeds gezegd de uitoefening van de grondwettelijke jurisdictie slechts beperkt is door de zelfdwang der rechters.

In de jonge Commonwealth-landen bestaat een zeker vooroordeel tegen het uitsluitend toevertrouwen van de benoeming van de rechters aan de uitvoerende macht. Rechters, die de macht hebben de al- of niet-grondwettigheid van de wetgeving vast te stellen, kunnen op ernstige wijze de uitvoering van politieke doelstellingen belemmeren. Zij kunnen de oorzaak ervan zijn dat de regering in discrediet wordt gebracht en de oppositie versterkt wordt.

In deze omstandigheden is het dan ook in feite niet mogelijk gebleken de pogingen om de bevoegdheid van de uitvoerende macht inzake benoemingen van rechters te beperken, door te zetten⁽²¹⁾.

In Nigeria werden de rechters in de eerste onafhankelijke grondwet van 1960 door de Judicial Service Commission benoemd. De huidige grondwet van 1963 legt de benoeming en afzetting van de federale rechters in handen van de uitvoerende macht⁽²²⁾; dit is ook het geval in India.

§ 2. De opvatting van het toetsingsrecht

11. Zoals reeds hoger vermeld⁽²³⁾ beperken de rechters zich tot een meer formeel toetsen⁽²⁴⁾.

Dit is in India reeds gebleken bij een van de eerste uitspraken van de Supreme Court, zetelend als hoogste gerechtshof van het land⁽²⁵⁾, over de interpretatie van de fundamentele rechten. De belangrijkheid van dit geval mag niet onderschat worden, vermits de rechters hierbij als het ware een interpretatiewijze voor de toekomst hebben uitgestippeld⁽²⁶⁾.

In *Gopalan v. the State of Madras*⁽²⁷⁾ heeft de Supreme Court besloten dat de grondwet letterlijk moet geïnterpreteerd worden (strict and literal construction).

Chief Justice Kania⁽²⁸⁾ verklaarde dat de rechtbanken niet de vrijheid bezitten een wet nietig te verklaren alleen maar omdat zij ingaat tegen de geest van de grondwet.

Gopalan, een communistisch voorman van de staat Madras, werd vastgehouden onder section 3, 1 Preventive Detention Act (Act IV van 1950). Deze bepaling houdt in dat de federale- of staatsregering staatsonderhorigen mag vasthouden, om schadelijke handelingen tegen de veiligheid van India, de veiligheid of openbare orde van de staat, of de bevoorrading in levensnoodzakelijke waren van het land te voorkomen, alsook vreemdelingen ter regeling van hun aanwezigheid in India of met het oog op hun uitwijzing. Gopalan beweerde dat zijn vrijheidsberoving ongrondwettig was daar de wet indruiste tegen de grondwet: art. 19 (bewegingsvrijheid over gans het territorium, hoewel redelijke beperkingen toegelaten zijn), art. 21 (niemand zal van zijn leven

of persoonlijke vrijheid beroofd worden, tenzij volgens de procedure vastgelegd bij de wet), art. 22 (mededeling van de gronden waarop de aanhouding gebaseerd is). Eiser vroeg dan ook op grond van art. 32 van de grondwet een writ of habeas corpus.

De meerderheid besliste dat art. 19 en 21 onderscheiden zijn, met gevolg dat de regel van redelijke beperkingen uit art. 19 niet op art. 21 kan toegepast worden.

Het begrip « procedure vastgelegd bij de wet » werd duidelijk geacht; het Amerikaans begrip van « due process » moet hier niet in gezocht worden⁽²⁹⁾. Dit begrip bevat zowel het substantieel recht als het procedureel recht; het Indiase recht beoogt alleen het laatste⁽³⁰⁾.

Section 14 van Preventive Detention Act bepaalde, dat geen rechterlijke controle mogelijk was over de gronden van de aanhouding. De Supreme Court was unaniem om deze bepaling als tegenstrijdig met art. 22 van de grondwet te houden. Deze bepaling alleen werd nietig verklaard, vermits deze section afscheidbaar⁽³¹⁾ was van de overige wetsbepalingen.

Door deze uitspraak bewees het hoogste gerechtshof nog onder de invloed te staan van de Engelse rechterlijke tradities en denkmethodes d.w.z. de gewone beperkende regels van wetsinterpretatie⁽³²⁾.

In een ander geval⁽³³⁾ werd de stelling van de Gopalan-case bevestigd. Chief Justice Das⁽³⁴⁾ verklaarde dat een rechtbank de geest van de grondwet slechts mag afleiden uit haar bewoordingen.

De Supreme Court schijnt dus wel terug te deinzen voor het « frank, policy-making type of approach » zoals gebruikelijk in de U.S.A.; zij beperkt zich tot de « mechano-positivist approach »⁽³⁵⁾.

Nochtans kan dit standpunt niet ongenueanceerd onderschreven worden, vermits in het geval *The State of Madras v. C.G. Menon*⁽³⁶⁾ de Supreme Court sommige bepalingen van de Fugitive Offenders Act 1881 als onverenigbaar beschouwde met het begrip van de Soevereine Democratische Republiek India, zoals bepaald in de Preamble van de Grondwet.

12. De Engelse traditie kent niet het raadplegen van voorbereidende werken, wanneer de woorden niet dubbelzinnig zijn. Op dit stuk wijken de Indiase rechters af van de Engelse traditie; zelfs in het geval Gopalan hebben zij gebruik gemaakt van het verslag van de « drafting committee » en de debatten in de grondwetgevende vergadering, hoewel de Chief Justice beweerde dat de woorden van art. 21 van de grondwet niet dubbelzinnig waren. Volgens Mukherjee J. gebeurde dit onder Amerikaanse invloed. Nochtans hebben de rechters de voorbereidende werken niet geconsulteerd in een ander belangrijk arrest, *The State of W. Bengal v. Mrs. B. Banerjee*⁽³⁷⁾, hoewel het antwoord op de vraag er in te vinden was. Art. 31, 2 van de grondwet bepaalt dat bij onteigening het bedrag van de vergoeding in de wet moet vermeld worden.

Eiseres in eerste aanleg, wier goed op grond van een wet van de staat W. Bengal onteigend was, riep de ongrondwettigheid van de wet in vermits de vergoeding erin bepaald (nml. de marktwaarde op 31 december 1946) niet adequaat was. De Supreme Court oordeelde dat het begrip vergoeding moest impliceren een juiste of aangepaste vergoeding, hoewel deze notie opzettelijk weggelaten werd door de grondwetgevende vergadering.

Het is moeilijk te verklaren waarom in het geval Gopalan de voorbereidende werken wel geconsulteerd werden en in het geval Banerjee niet⁽³⁸⁾.

Nochtans is het duidelijk dat indien de Supreme

Court de bedoeling van de grondwetgevende vergadering ignoreert er spanningen kunnen ontstaan tussen de regeringspartij, die de grondwet heeft opgesteld, en de rechterlijke macht, welke leiden tot grondwettelijke amendementen, zoals juist gebeurd naar aanleiding van het aangehaalde geval B. Banerjee: het vierde amendement 1955 bepaalt dat de rechtbanken niet mogen oordelen over het adequaat karakter van de vergoeding⁽³⁹⁾.

13. Hoewel de Hoven in Nigeria ook getwijfeld hebben tussen een ruime en liberale interpretatie, zoals in de U.S.A., en een beperkte en strikte interpretatie, die meer in de landen van het Commonwealth wordt toegepast⁽⁴⁰⁾, hebben de leden van een seminarie over grondwettelijke problemen de nadruk erop gelegd dat de rechtszekerheid moest nagestreefd worden⁽⁴¹⁾.

Twee algemene opmerkingen werden gemaakt:

— Wat de fundamentele rechten betreft, mogen de rechtbanken alleen onderzoeken wat « reasonably justifiable » is en niet wat « desirable » is. De rol van de rechtbanken bestaat erin objectieve criteria te waarborgen en niet een politiek voor te schrijven.

— De grondwet moet op dezelfde wijze geïnterpreteerd worden als de overige wetten. Vermits de grondwet van Nigeria een compromis is, is het vereist dat de rechtbanken interpreteren wat effectief in de grondwet staat en niet wat verondersteld wordt de bedoeling geweest te zijn.

Wanneer de woorden van de grondwet niet dubbelzinnig zijn, mogen de voorbereidende werken niet gebruikt worden⁽⁴²⁾. Een bepaald auteur, S.D. Adebisi⁽⁴³⁾ pleit nochtans voor een meer liberale interpretatie, verschillend van de uitlegging van de gewone wetten. Hoe de evolutie zal verlopen is niet te voorzien.

§ 3. De gronden van de ongrondwettigheid

14. De controle van de grondwettigheid omvat zowel de akten van de wetgevende als deze van de bestuurlijke macht, alsmede de beslissingen van de lagere rechtbanken.

Rechterlijke toetsing van administratieve handelingen is tot op heden, wegens de relatief kleine omvang van administratieve handelingen, niet van buitengewoon belang in het Nigeriaans recht. Maar dit deel van het recht zal waarschijnlijk bij verloop van tijd aan belang winnen⁽⁴⁴⁾. In India is de toetsing van administratieve handelingen reeds ongeveer 150 jaar gekend, nml. sedert de Britse heerschappij⁽⁴⁵⁾. De specifieke wetgeving — The Specific Relief Act — erover werd gedeeltelijk in de grondwet overgenomen.

15. Overschrijding van bevoegdheid komt zelden voor t.a.v. wetten.

In India heeft de Government of India Act 1935 het federale stelsel ingevoerd. De verdeling van wetgevende bevoegdheid over de unie en de deelstaten werden opgesomd in drie uitgewerkte lijsten. In de periode van het ontstaan tot aan de hervorming van het opperste gerechtshof in 1950, heeft dit federale hof regels gevestigd ter interpretatie van deze lijsten, zodat geen nieuwe ontwikkeling sedert 1950 meer is voorgekomen.

Het is opmerkelijk dat deze regels en hun interpretatie zo wel bekend zijn dat pogingen om wetgeving als ultra vires aan te vechten zelden voorkomen⁽⁴⁶⁾.

De Supreme Court heeft in *Deepchand v. the State of Uttar Pradesh*⁽⁴⁷⁾ drie criteria vastgelegd om de onverenigbaarheid van unie- en staatswet na te gaan:

1. wanneer er een direct conflict bestaat tussen de twee bepalingen

2. wanneer het Parlement het inzicht had een exhaustief wetboek uit te vaardigen ter vervanging van de staatswet

3. wanneer de unie- en de staatswetgeving hetzelfde onderwerp behandelen.

Hieruit volgt dat de Supreme Court de doctrine van « occupied field » in de Indiase grondwet (art. 254) aanvaardt ⁽⁴⁸⁾.

Hierbij moet ook nog de doctrine van « pith and substance » vermeld worden, wat blijkt uit het geval *The State of Bombay and another v. F.N. Balsara* ⁽⁴⁹⁾: de geldigheid van een wet is niet aangetast wanneer zij incidenteel een zaak raakt buiten het haar toegelaten domein. Het is derhalve noodzakelijk in elk geval in concreto te onderzoeken wat « de pit en substantie » van de aangevochten wet is.

Wanneer de wet substantieel binnen haar toegelaten bevoegdheid blijft, kan zij niet ongeldig verklaard worden, alleen maar omdat zij incidenteel inbreuk maakt op onderwerpen die aan een andere wetgever toegevoegd zijn.

Volgens Nwabueze ⁽⁵⁰⁾ is het nog niet mogelijk een geldige uitspraak te doen over de verdeling der machten in Nigeria. Zal de lijn der rechterlijke uitspraken de uitbreiding van de federale wetgeving ten koste van de regionale wetgevingen gunstig beïnvloeden of vice versa? Deze vraag is in de huidige stand van zaken niet te beantwoorden.

In *Balewa v. Doherty* ⁽⁵¹⁾ werden door de Privy Council sommige sections van The Commission and Tribunals of Inquiry Act 1961 nietig verklaard omdat zij de federale wetgevende bevoegdheid overschreden.

In *Akwule and ten others v. R.* ⁽⁵²⁾ stelde de eiser, een bankier, veroordeeld wegens misbruik van vertrouwen, dat de opreming van banken en het bankwezen op de lijst van de uitsluitende wetgevende bevoegdheid van de federatie verhinderde dat de wetgever van Noord-Nigeria wetten zou uitvaardigen betreffende de aansprakelijkheid van bankiers en dat deze wetgeving bijgevolg nietig was. De eis werd afgewezen omdat de ingeroepen wetsbepalingen wel degelijk in de bevoegdheid lagen van de wetgeving van Noord-Nigeria, vermits zij uitgevaardigd waren voor de vrede, orde en een goed regeringsbeleid van de Region.

Zij waren dus geen werkelijke wetten betreffende het bankwezen.

Onderling werd tevens dat bij het nagaan of de wetgever wel binnen zijn bevoegdheid gebleven is, de ware aard van de wetgeving moet onderzocht worden; een wet zal niet nietig verklaard worden indien zij incidenteel zaken regelt buiten haar toegewezen gebied.

17. De crisistoestand van 1962 in West-Nigeria, die geleid heeft tot de oprichting van een vierde deelstaat — de Mid-Western Region — in de grondwet van 1963, heeft aanleiding gegeven tot verschillende vorderingen ⁽⁵³⁾, waarvan sommigen belang hebben voor de bevoegdheid van de uitvoerende macht.

In *Williams v. Majekodunmi* ⁽⁵⁴⁾ beweerde de eiser dat de Emergency Power Act 1961 en de maatregelen hieronder genomen ultra vires waren omdat zij de delegatie of afstand van de wetgevende macht van het Parlement aan de Governor-General in Council beoogde en deze zijn machten subdelegeerde aan de Emergency-Administrator.

De feiten waren als volgt ⁽⁵⁵⁾: in West-Nigeria is de « Action-Group » de belangrijkste partij. Haar leider was Akintola, tevens Eerste Minister van deze Region. Er ontstond onenigheid in de partij; Akintola

werd afgezet als partijvoorzitter en drukking werd uitgeoefend opdat hij als Eerste Minister zou aftreden.

De wetgevende kamers van de Region waren op dat ogenblik verdaagd sine die. De Governor ontzette de premier uit zijn ambt op grond van een brief — ondertekend door 66 parlementsleden van de 124 — waarin deze verklaarden geen vertrouwen meer te hebben in de huidige premier. Deze stelde hiertegen onmiddellijk een vordering in bij de High Court van de Region. Zonder de uitspraak van het Hof af te wachten, benoemde de Governor de leider van de anti-Akintolagroep, Adegboye, tot eerste minister.

Het parlement werd bijeengeroepen en het kwam in grote oproer bijeen. Relletjes vonden plaats en de politie verzegelde het parlement. Dit werd medegedeeld aan de federale regering.

Verschillende maatregelen werden dan door het federale parlement goedgekeurd, o.m. de benoeming van een administrator voor de Westerse Region.

De administrator — Majekodunmi — vaardigde verschillende « restriction orders » uit, o.m. een aan R. Williams wiens bewegingsvrijheid beperkt werd tot een afstand van 3 mijl op een bepaald adres in Abeokuta.

Williams wendde zich tot het Hof voor een declaration tot nietigverklaring van deze restriction order omdat deze beperking aan zijn bewegingsvrijheid niet vereist was tot handhaving van de openbare orde, en voor een injunction aan de administrator en zijn agenten om hen te beletten de restriction order uit te voeren.

De Supreme Court besloot dat de beperking van de bewegingsvrijheid van de eiser niet redelijk was. Zelfs het bestaan van een noodtoestand geeft de regering niet het onbeperkte recht tot beknotting van de fundamenteel gewaarborgde rechten.

De declaration werd toegestaan, echter niet de injunction. Het Hof was immers de mening toegedaan dat de overheid de beslissing van het Hof zou eerbiedigen; tegelijkertijd verklaarde het Hof dat de eiser het recht had een injunction aan te vragen zodra het nodig mocht blijken.

De betwisting betreffende de grondwettigheid van de Emergency Powers Act 1961 werd afgewezen.

In *Olajire v. Superintendent of Local Government Police* ⁽⁵⁶⁾ werd gesteld dat de bepaling van de local Government Police law (Westerse deelstaat) betreffende de benoeming van één Superintendent voor de ganse deelstaat, met funktie van toezicht, opleiding en tucht t.o.v. alle lokale politiemachten, onverenigbaar was met de grondwet, die vergt dat de lokale politiemachten in de deelstaten op provinciaal vlak georganiseerd worden. De eis werd door de High Court afgewezen omdat het vestigen van een controlebevoegdheid over alle politiemachten van een deelstaat in één enkel officier niet inhoudt dat deze machten opgehouden hebben provinciaal te zijn in hun rol en funktie, daar de Superintendent-General geen bevoegdheid had een deel van de politiemacht over te hevelen van een deel van een provincie naar een ander of van de bevoegdheid van een lokaal bestuur naar een ander ⁽⁵⁷⁾. Overigens was de wet, welke voorzag in de benoeming van een Superintendent-General, intra vires, vermits de grondwet, welke het behoud van de lokale politiemachten op provinciaal vlak had voorzien, geacht moet worden impliciter alle bevoegdheden hiertoe te hebben verleend.

18. Voor de toetsing van administratieve handelingen kan vooreerst *Akingbade v. Lagos Town Council* ⁽⁵⁸⁾ aangehaald worden. In dit vonnis werden de reglementen van de Lagos Town Council nietig verklaard in zo-

verre zij een registratietaxe oplegden aan spijshuizen, melkerijen, bakkerijen, enz., wyl de Public Health Act, waaronder de reglementen werden uitgevaardigd, slechts regels ter registratie van deze instellingen oplegde.

Een akte van een openbare overheid, binnen haar verordende bevoegdheid gesteld en met een behoorlijke doelstelling, kan niet vernietigd worden wegens onredelijkheid: « All that the court can do is to see that the power which it is claimed to exercise is one which falls within the four corners of the powers given by the legislature and to see that those powers are exercised in good faith. Apart from that the courts have no power at all to inquire into the reasonableness, the policy, the sense or any other aspect of the transaction » (59).

Volgens een niet gepubliceerd vonnis (60) is evenmin een grond tot vernietiging, de wettige akte gemotiveerd door kwaadwilligheid. Eiser vroeg de verklaring dat het bevel van de verweerder, waarbij aan eiser's Britse raadsman de toegang tot Nigeria ontzegd werd, nietig en ongrondwettig was op grond, inter alia, dat dit bevel uit boosaardigheid uitgevaardigd was, omdat hij een lid van de oppositie in het parlement was. De uitspraak luidde dat deze beweegreden niet ter zake dienend is t.o.v. een overigens wettige akte.

19. Schending van de door de grondwet gewaarborgde fundamentele rechten is eveneens een grond tot nietigheid. Deze gevallen komen in beide landen het meest voor (61). Het recht op persoonlijke vrijheid werd reeds behandeld in *Gopalan v. the State of Madras* (62); het recht op bewegingsvrijheid in *Williams v. Majekodunmi* (63).

Het recht op gelijkheid (64) kwam ter sprake in *Ram Prasad Narayan Sahri and another v. the State of Bihar* (65).

De rechtbank van Wards, die het beheer had over de gronden behorende tot de Bettiah Raj, verleende aan de eisers een groot gedeelte van deze gronden aan de helft van de gewone prijs, op aanbeveling van de Board of Revenue.

Enkele jaren later verklaarde de « Working Committee of the Indian National Congress » dat dit akkoord indruiste tegen het algemeen belang en de wetgever van Bihar vaardigde de Sathi Lands (Restoration) Act 1950 uit, waarbij het akkoord met eisers vernietigd werd; tevens werd bepaald dat geen partij of haar opvolgers geacht mocht worden enig recht hierdoor verkregen te hebben. De wet verleende bevoegdheid aan de collector de eisers te verdrijven, indien zij weigerden de gronden terug te geven.

Eisers voerden de ongrondwettigheid van de wet aan en vroegen een writ of mandamus tegen de Staat Bihar om te verhinderen dat enige uitvoering aan deze wet zou gegeven worden. Hierbij weze opgemerkt dat nog verschillende andere akkoorden onder dezelfde voorwaarden bestonden over de gronden van de Bettiah Raj, waartoe de regering nochtans geen maatregelen had getroffen.

De wet werd nietig verklaard omdat zij, gericht tot bepaalde personen, duidelijk discriminatoir was en zij dus, hoewel getroffen met het oog op het algemeen belang, toch niet grondwettig gerechtvaardigd kon zijn.

Ook in *Kedar Nath v. the state of W. Bengal* (66) werd het recht op gelijkheid behandeld. In dit geval werd de grondwettigheid van s.4 West Bengal Criminal law Amendment (Special Courts) Act 1949 aangevochten.

Bij deze wet werden uitzonderingsrechtbanken met vereenvoudigde procedure opzet voor de bestraffing van misdrijven tegen de bevoorrading in oorlogstijd.

De Supreme Court besliste dat deze wet niet on-

grondwettig was omdat de classificatie van misdrijven erin vervat, in een klare en redelijke verhouding stond tot het door de wetgever beoogde resultaat.

In een ander geval (67) betreffende art. 14 werd een beschikking ongeldig verklaard in zover zij de overdracht van de behandeling van geschillen inzake inkomstenbelastingen van een gebied naar een ander gebied organiseerde, waardoor de personen verstoken bleven van een gelijke behandeling voor de wet.

20. Over de vrijheid van uitdrukking (68) kwamen in Nigeria verschillende gevallen voor.

In *Cheranci v. Alkali Cheranci* (69) en in *Olawoyin v. attorney-general* (70) werd de grondwettigheid van de Children and Young Persons Law, 1958 (Noord Nigeria) aangevochten. Deze wet verbood kinderen (onder 16 jaar) deel te nemen aan politieke activiteiten.

In het eerste geval was Cheranci veroordeeld tot gevangenisstraf omdat hij een jongeling aangespoord had tot medewerking aan politieke activiteiten. De eis werd afgewezen omdat redelijke beperkingen aan de fundamentele vrijheden mogen opgelegd worden (71).

In het tweede geval verlangde Olawoyin zijn kinderen — het oudste was vier jaar — een politieke opvoeding te geven. Hij beweerde dat deze wet inbreuk maakte op de door de grondwet gewaarborgde rechten van uitdrukking en geweten. De eis werd afgewezen bij gebrek aan voldoende belang bij de vraag (72).

In twee andere gevallen, *Director of Public Prosecutions v. Obi* (73) en *The Queen v. Amalgamated Press of Nigeria Ltd. and another* (74) werd de vraag gesteld of s. 50 en 51 van het strafwetboek, waarbij het publiceren van opruiende geschriften strafbaar werd gesteld, in overeenstemming waren met de vrijheid van uitdrukking.

De Supreme Court antwoordde bevestigend; het grondwettelijk gewaarborgd recht van de vrijheid van uitdrukking kan niet ingeroepen worden als een machtiging om valse nieuwsjes te verspreiden, die van aard zouden kunnen zijn om alarmtoestand bij het publiek te verwekken.

Uitdrukkelijk werd in *The Queen v. amalgamated Press of Nigeria Ltd. v. another* gezegd « ... suffice it to say that section 24 (75) of the constitution of the federation relating to fundamental human rights guaranteed nothing but ordered freedom ». Dit komt erop neer te zeggen dat de opneming van s.24 in de grondwet geen nieuwe vrijheid beoogde maar slechts bedoeld werd als een voortzetting van het vroeger reeds bestaande recht van de vrijheid van uitdrukking.

Dat de opneming van fundamentele rechten in de grondwet toch niet waardeloos is (76) werd aangetoond in *Doherty v. Balewa* (77), waarin s. 3, (4) van de Commissions and Tribunals of Inquiry Act 1961 nietig verklaard werd omdat het bepaalde dat geen enkele handeling noch van de commissie zelf noch van de Eerste Minister in verband hiermede door enige rechtbank onderzocht kon worden. Deze section werd geacht strijdig te zijn met s.21 (recht op verdediging in de rechtbank) en s.31 (bij schending van fundamenteel recht is er beroep mogelijk op de rechtbank) van de grondwet van 1960.

Bovendien werden ook s. 8(d), 15 (a) en 18 (1, b) nietig verklaard voor zover zij aan de commissioners dwingende bevoegdheid geven tot gevangenneming; inderdaad, het besluit tot gevangenneming van een dergelijk orgaan behoort niet tot de in de grondwet opgesomde gronden waaronder een persoon van zijn grondwettelijk recht op vrijheid mag beroofd worden.

21. De niet-naleving der voorgeschreven vormen is eveneens een grond tot nietigheid.

In *Chairman of the Board of Inland Revenue v. J. Rezcallah & sons Ltd* ⁽⁷⁸⁾ werd aan de verweerders verweten gedurende twee jaar hun inkomstenbelastingen niet betaald te hebben. Zij werden op grond van de Income Tax Act s. 55, 1 door het hoofd van de inspectie van de belastingen belast voor £ 1.200 per jaar. Deze wet bepaalt dat iedere persoon, die na schriftelijke aanmaning, nalaat zijn belastingen te betalen, na verloop van de tijd bepaald in de aanmaning, belast mag worden door de Board of Inland Revenue, zoals deze hierover oordeelt « to the best of their judgment ». In dit geval was niet bewezen dat er een schriftelijke aanmaning gedaan was, hetgeen door de rechtbank als een voorafgaande voorwaarde tot een geldige uitvoering van de belastingbevoegdheid overeenkomstig s. 55, 1 beschouwd werd. Bijgevolg is elke belastingaanslag zonder aanmaning nietig.

Wat de wetgeving betreft hebben zich twee gevallen in Nigeria voorgedaan, welke nog niet tot een uitspraak hebben geleid ⁽⁷⁹⁾.

De regering van de Westerse deelstaat voerde aan dat de Mid-Western Region Act 1962 nietig was omdat zij tot stand gekomen was zonder de goedkeuring van de Western Region, zoals voorgeschreven door s. 4 van de grondwet van 1960. De vordering werd nadien ingetrokken door de Emergency Administrator.

In een ander geval viel Adegbenro de amendementwet 1933 van de grondwet van de Western Region aan, omdat zij niet met de door de grondwet voorgeschreven meerderheid was goedgekeurd. Hierover is nog geen uitspraak bekend.

22. Wat betreft de administratieve toetsing werden de in Engeland geldende regels van « natural justice » overgenomen in India ⁽⁸⁰⁾ en Nigeria.

Hoe vaag dit begrip ook moge zijn, toch wordt aangenomen dat hiermede twee grondregels bedoeld worden ⁽⁸¹⁾:

1. nemo debet esse iudex in propria causa
2. audi alteram partem.

Thomas and others v. Ademola and others ⁽⁸²⁾ is een voorbeeld van het adagium audi alteram partem. De Ogboni Society had de chief afgezet door een plechtigheid bekend als « drumming out »; de afgezette chief had niet de mogelijkheid gehad op de vergadering aanwezig te zijn om zich te verdedigen. De Supreme Court besliste o.m. dat deze afzetting tegen de « natural justice » inging en bijgevolg nietig was.

De regel audi alteram partem vereist echter niet dat het geschil zou behandeld worden als een proces voor een rechtbank, welke strikte regels van procedure en bewijsvoering kennen ⁽⁸³⁾.

De regel dat niemand rechter mag zijn in zijn zaak werd aangehaald in *Aminu Modibbo v. Adamawa* ⁽⁸⁴⁾.

Eiser was door de Lamido van Adamawa veroordeeld tot een gevangenisstraf van 12 maand omdat hij een beledigende brief had geschreven naar de Adamawa N. A. Council, waarvan de Lamido voorzitter was. De beslissing werd door het Hof vernietigd.

In *Alakija v. the Medical Disciplinary Committee* ⁽⁸⁵⁾ besliste het Hof dat de schrapping van eiser van het geneeskundig register door het Medical Disciplinary Committee, handelend onder de Medical Practitioners and Dentist Act, nietig was omdat de Registrar, die in feite de prosecutor was, deel had genomen aan de beraadslagingen van het Committee.

§ 4. De middelen

23. De middelen zijn afkomstig uit het Engels recht :

de zgn. « prerogative writs » ⁽⁸⁶⁾ uit de common law : prohibition, certiorari, mandamus en habeas corpus en de middelen uit equity : declaration en injunction.

De Indiase grondwet somt met name de verschillende writs op – habeas corpus, mandamus, prohibition, certiorari en quo warranto ⁽⁸⁷⁾ – die door de Supreme Court kunnen verleend worden ter afdwingbaarheid van de fundamentele rechten, onafgezien of de vordering gericht is tegen wetgevende of uitvoerende maatregelen (art. 32).

De High Courts hebben, buiten dezelfde bevoegdheid van de Supreme Court, ook de mogelijkheid de verschillende writs uit te vaardigen « for any other purpose » zoals bepaald in art. 226.

Dit begrip wordt door de Indiase rechtsleer opgevat als de rechterlijke toetsing der administratieve handelingen ⁽⁸⁸⁾. De High Courts kunnen dus, benevens de fundamentele rechten, ook alle wettelijke rechten afdwingen, die te onderscheiden zijn van de rechten van de common law of van de natuurlijke rechten ⁽⁸⁹⁾.

Een private persoon heeft dus een wettelijk erkend belang nodig. Bijvoorbeeld een eis tot nietigverklaring van een belastingwet, wanneer deze aan eiser geen zwaardere lasten oplegt dan aan de overige belastingbetalers, is niet ontvankelijk ⁽⁹⁰⁾.

In de eerste drie jaar na het totstandkomen van de Indiase grondwet, waren er talrijke aanvragen voor een writ tot bescherming van een fundamenteel recht.

506 gevallen werden bij de Supreme Court aanhangig gemaakt; een groot gedeelte hiervan bestond uit louter juridische vindingrijkheid en het Hof verleende slechts in 70 gevallen het gevraagde middel. In de meeste gevallen werd een writ tot bescherming tegen een beweerd onwettige vasthouding aangevraagd ⁽⁹¹⁾.

In 1957 besliste de Supreme Court over 228 aanvragen ter afdwingbaarheid van de fundamentele rechten ⁽⁹²⁾.

Hoewel de meeste vorderingen een van de vier writs quo warranto, habeas corpus, certiorari en mandamus – vroegen, heeft de Supreme Court beslist dat voor de afdwingbaarheid van de fundamentele rechten, zij de bevoegdheid heeft om een writ te ontwerpen en een aangepast middel zal verlenen zelfs indien niet de juiste writ aangevraagd werd ⁽⁹³⁾.

24. Section 32 van de Nigeriaanse grondwet verleent aan de High Court de bevoegdheid tot uitvaardiging van « orders, writs en directions » voor de afdwingbaarheid van de fundamentele rechten.

In *Olawoyin v. attorney general* ⁽⁹⁴⁾ werd beweerd dat de middelen opgesomd in s. 32 van de grondwet limitatief waren. De Supreme Court wees dit argument af en verklaarde dat een declaratoir vonnis niet uitgesloten is.

Het Hof kiest dus zelf het meest aangewezen middel en is niet limitatief beperkt tot s. 32 ⁽⁹⁵⁾.

25. De High Courts verlenen bescherming waar geen andere rechtsbescherming bestaat voor administratieve misbruiken, machtsafwenning, veronachtzaming van de wet en in de gevallen van verkeerde toepassing van het recht, welke onrechtvaardigheid teweeg brengen.

De High Courts verlenen dus bescherming tegen arbitraire administratieve handelingen ⁽⁹⁶⁾, kortom in de gevallen van ernstige onrechtvaardigheid.

De bevoegdheid van de High Court is zeer ruim. Zij kan writs uitvaardigen tegen alle overheden en zelfs tegen de regering. Deze bevoegdheid is slechts beperkt door haar buitengewoon en discretionair karakter.

Bij het bestaan van een alternatief, adequaat wettelijk middel zal de High Court geen writ verlenen.

Nochtans heeft de Supreme Court van Nigeria in *R.v. District Officer* ⁽⁹⁷⁾ beslist dat certiorari toch verleend zal worden, ondanks de mogelijkheid van een alternatief middel, wanneer de aanvraag niet veel door dit middel zou verholpen worden.

Omwillen van de bijzondere aard van de diverse writs, heeft de procedure een summier en dwingend karakter.

De High Court gaat niet in op alle argumenten die haar voorgelegd worden, wanneer over de vordering reeds kan beslist worden op een enkel bijzonder punt.

De beslissing van de High Court is noch provisoir, noch declaratoir; evenmin kan zij gelijkgesteld worden met een beslissing in beroep of na herziening ⁽⁹⁸⁾.

Het maximale resultaat dat kan bekomen worden is de terugkeer naar de toestand welke bestond vooraleer de maatregel, waartegen de aanvraag tot een writ gericht is, getroffen werd (status quo ante).

In alle gevallen, ongeacht of het om een declaratoire vordering of om een writ procedure gaat, bestaat de bevoegdheid van het Hof er slechts in de onwettige beslissing terzijde te leggen en niet haar eigen beslissing in de plaats te stellen van die van de wettelijke overheid; dit zou immers betekenen de uitoefening van een bevoegdheid waarover zij niet beschikt ⁽⁹⁹⁾.

26. In India is de bevoegdheid van de High Court en de Supreme Court met betrekking tot de fundamentele rechten samenlopend (concurrent) ⁽¹⁰⁰⁾.

Meteen rijst de vraag of een vordering, gesteund op art. 32 aanhangig gemaakt kan worden wanneer reeds een gelijkaardige vordering onder art. 226 ten gronde afgewezen werd door de High Court.

In *Darso and others v. State of Uttar Pradesh* ⁽¹⁰¹⁾ besliste het Hof dat op grond van algemene overwegingen van « public policy », de regel res judicata elke vordering op grond van art. 32 uitsluit, wanneer erover ten gronde beslist werd door de High Court op grond van art. 226.

In dit geval werd de geldigheid van de Uttar Pradesh Zamindari Abolition and land Reforms Act XVI van 1953 betwist op grond van art. 226; tevens werd de vernietiging gevraagd van de beschikking van de Board of Revenue waarbij aan eisers het bezit van hun land ontnomen werd. De High Court oordeelde dat de wet grondwettig was en wees dan ook de vordering af. Eisers maakten vervolgens een vordering aanhangig bij de Supreme Court op grond van art. 32, wat voor hen het enige nog overblijvende middel was na het verstrijken van de termijnen voor beroep.

Het Hof besliste dat een uitspraak over een writ petition op grond van art. 226, waarover ten gronde geoordeeld werd in een betwiste zaak en welke afgewezen was, definitief is t.a.v. de partijen, tenzij het vonnis gewijzigd of hervormd wordt in beroep of door een andere aangepaste procedure, welke in de grondwet voorzien is.

De regel van res judicata is geen zuiver technische regel maar is gebaseerd op « sound public policy ».

1. Declaration en Injunction

27. — Declaration is een verklaring betreffende de al of niet geldigheid van een akte. Vermits declaration geen uitvoerbaar vonnis teweegbrengt gaat zij gewoonlijk vergezeld van een injunction, d.i. een bevel waardoor aan de overheid verboden wordt een onwettige daad te stellen, te herhalen of ermee verder te gaan ⁽¹⁰²⁾.

In tegenstelling tot het Engels recht, kan een injunction tegen de centrale regering verleend worden ⁽¹⁰³⁾.

Indien de akte uitsluitend ultra vires is door de schending van een publiek recht heeft een privaat persoon geen wettig belang om een declaration of

injunction aan te vragen. Dergelijke vordering moet ingesteld worden door de Attorney-General hetzij uit eigen wil, hetzij op verzoek van een particulier, of door de particulier zelf met toestemming van de Attorney-General ⁽¹⁰⁴⁾.

Er zijn nochtans omstandigheden waarin een persoon mag vervolgen in eigen naam, zonder de toestemming van de Attorney-General ⁽¹⁰⁵⁾.

1. wanneer de inbreuk op het publiek recht terzelfdertijd een inbreuk is op het privaat recht of een krenking van een wettelijke bepaling ter bescherming van de eiser.

2. wanneer door een particulier buitengewone schade is geleden, welke groter is dan deze welke door het publiek in het algemeen werd geleden, hoewel er nochtans geen inbreuk is op een privaat recht.

28. — In *Ekundare v. Governor in Council* ⁽¹⁰⁶⁾ had de Ilesha Urban District Council een resolutie getroffen waarbij de voorzitter van de Council verzocht werd af te treden. De Regional Minister for Local Government was de mening toegedaan dat de Council hier toe geen bevoegdheid had en eiste dat de Council op deze resolutie zou terugkomen. De Council ging hierop niet in en de Governor-in-Council ging over tot de ontbinding van de Council op grond van s. 87 van de Local Government Law 1957.

Eiser vroeg een declaration waarbij bevestigd zou worden dat de resolutie tot aftreden in de bevoegdheid van de Council lag en dat de ontbinding van de Council door de Governor-in-Council ultra vires was.

De uitspraak luidde als volgt: 1. eiser kan met het oog op het afdwingen van een publiek recht, geen vordering in eigen naam instellen; de Attorney-General moet hierin noodzakelijkerwijze partij zijn. 2. Gevallen betreffende « chieftancy » behoren niet tot de bevoegdheid van de District Council. 3. De bevoegdheid van de Governor-in-Council tot ontbinding is een discretionaire overheidsdaad en geen rechterlijke akte ⁽¹⁰⁷⁾ zij kan bijgevolg niet het voorwerp uitmaken van gerechtelijke controle.

In het reeds vroeger aangehaalde geval *Williams v. Majekodumni* ⁽¹⁰⁸⁾ werd een declaration toegestaan; maar geen injunction.

29. — In sommige gevallen zou een zuiver declaratoir vonnis het meest aangewezen middel zijn om een « anticipatory relief » te bekomen.

Dit middel zou ook verleend kunnen worden bij rechtsgedingen waarbij de aangevochten omstandigheden in casu niet voldoende zijn om als overtreding van de door de grondwet gewaarborgde rechten beschouwd te worden, maar niettemin een « anticipatory relief » rechtvaardigen, zodat geen verdere rechtsgedingen zouden moeten gevoerd worden.

Na de inwerkingtreding van de grondwet in India, is het gebruik van declaratoire vorderingen ⁽¹⁰⁹⁾ grondig gewijzigd, wegens het invoeren van de writs door art. 32 en 226 van de grondwet. In India is een writ procedure veel vlugger en goedkoper dan een declaratoire vordering zodat van deze laatste nog weinig gebruik gemaakt wordt ⁽¹¹⁰⁾. Normaliter gaat een declaratoire eis vergezeld van een injunction; maar in vele gevallen kan de injunction geweigerd worden, wanneer de declaration toegestaan wordt ⁽¹¹¹⁾.

In s. 56 van de Specific Relief Act ⁽¹¹²⁾ wordt uitdrukkelijk bepaald dat een injunction niet verleend kan worden om tussen te komen in de openbare verplichtingen van enig departement van de centrale regering of van de regering van een deelstaat.

2. Mandamus

30. — Mandamus is een bevel van de Court gericht tot een persoon, een college of een lagere rechtsmacht waarbij hun opgelegd wordt een bepaalde dwingende openbare opdracht te vervullen welke door hen geweigerd werd.

In tegenstelling tot het Engels recht kan mandamus ook tegen de centrale regering uitgevaardigd worden ⁽¹¹³⁾.

De voorwaarden tot toekenning van mandamus zijn driefvoudig ;

1. de eiser heeft een wettelijk recht en de openbare overheid een daaraan corresponderende plicht ;

2. de uitvoering werd gevraagd maar geweigerd ;

3. geen effectief alternatief middel is voorhanden ⁽¹¹⁴⁾ :

In *The State of Madhya Pradesh v. C. Mandawar* ⁽¹¹⁵⁾ werd beslist dat geen mandamus tegen de regering kan verleend worden, wanneer deze een contractueel voorziene toelage tegen levensduurte niet uitbetaalde aan haar personeelsleden. Een privaatrecht, vloeiend uit een contract, kan niet door mandamus afgedwongen worden. Waar er een contract bestond tussen de eiser in eerste aanleg en de regering en deze laatste het dreigde te verbreken, weigerde het Hof door middel van mandamus tussen te komen. Het aangewezen middel in dit geval is een vordering bij een burgerlijke rechtbank.

Bij mandamus mengt de rechtbank zich niet met de discretionaire bevoegdheid van een overheid ⁽¹¹⁶⁾ ; evenmin wordt tussengekomen t.a.v. louter verzuim of een onregelmatigheid door de overheid begaan ⁽¹¹⁷⁾ ; ook niet t.o.v. de interne administratie van een overheid.

In *R.v. Magistrate, Grade I, Jos* ⁽¹¹⁸⁾ werd onderlijnd dat een order of mandamus geen middel is om de weigeringsbeslissingen van een overheidspersoon te controleren of hem te dwingen zijn redenen voor deze beslissing te geven.

31. — De meeste gevallen behandelen de vraag of een bepaalde plicht van de overheid al dan niet discretionair is.

In *Layanju v. Araoye* ⁽¹¹⁹⁾ vroeg eiser een mandamus om de Head Chief, wiens goedkeuring tot de benoeming van een subordinate chief overeenkomstig het gewoonterecht, vereist was, te dwingen tot het goedkeuren van de benoeming van de eiser tot een chieftancy title.

De aanvraag werd ingewilligd door de High Court van West-Nigeria ; de Supreme Court vernietigde de beslissing, want alhoewel een plicht, welke door het gewoonterecht opgelegd wordt, het voorwerp van een publiek recht kan zijn, werd in casu niet aangetoond dat de Head Chief geen discretionaire macht had de benoeming al dan niet goed te keuren ; de aangevoerde bewijsmiddelen leken veeleer erop te wijzen dat zijn bevoegdheid wel een discretionair karakter had.

Verder moet aangetoond worden dat er verzuim of weigering is geweest om de plicht uit te oefenen. Het bewijs in dit geval wees uit dat de Head Chief zijn verzet tot de kandidatuur van de eiser had ingetrokken en hem te kennen had gegeven dat hij de benoeming zou goedkeuren.

In *The Cherubim and Seraphim society* ⁽¹²⁰⁾ was een aanvraag voor incorporatie onder de Land (Perpetual Succession) Ordinance, welke de Cherubim and Seraphim Society had ingediend, door de bevoegde minister niet ingewilligd omdat hieruit verwarring had kunnen voortvloeien met een concurrerende firma. De society vroeg een order of mandamus tegen de minister opdat hij de aanvraag zou behandelen en beslissen overeenkomstig de wet. De eis werd afgewezen omdat de macht van de minister in deze discretionair was.

In *The Queen v. the minister of Land and Survey* ⁽¹²¹⁾ werd beslist dat s.l. van de Land and Native Rights Ordinance aan de minister een discretionaire bevoegdheid toekent tot het verlenen of weigeren van de toestemming tot het vervreemden, op welke wijze ook, van bezitsrechten, bijgevolg kan geen mandamus toegestaan worden om de minister te dwingen toestemming te geven.

32 — In het huidige staatsbeleid worden meer en meer discretionaire bevoegdheden toevertrouwd aan de uitvoerende macht. In dergelijke gevallen kan de rechtbank niet vragen dat de overheid haar discretionaire bevoegdheid uitoefent op een bepaalde wijze, of dat zij de uitvoering ervan ten gronde beoordeelt of haar discretionaire bevoegdheid in de plaats stelt van de overheid waarin zij gevestigd is ⁽¹²²⁾. Het Hof mag vragen te handelen, echter niet hoe gehandeld moet worden ⁽¹²³⁾. Ter illustratie hiervan geldt *Vice-Chancellor, Utkal University and others v. S.K. Ghosh and others* ⁽¹²⁴⁾. De syndicate van de universiteit van Orissa verklaarde het examen over een bepaald onderwerp ongeëigdig wegens het vooraf uitteklappen van de vragen ; hij besloot een nieuw examen in te richten.

Sommige examinandi vroegen de High Court, bij middel van mandamus, dat de uitslag van het reeds gehouden examen zou bekendgemaakt worden. De High Court besliste dat zelfs indien de mogelijkheid van zekere lekken voldoende bewezen was, er nochtans geen rechtvaardiging bestond in hoofde van de syndicate om zulke grastische maatregelen uit te vaardigen bij ontstentenis van bewijs nopens de hoeveelheid en de omvang van de lekken. De Supreme Court verbrak dit vonnis. Benadrukt werd dat de High Court zich niet mocht beschouwen als een beroepsinstantie t.a.v. het overheidslichaam waartegen de vordering werd ingediend ; het is niet de taak van de rechterlijke macht zich in de plaats te stellen van lichamen aan wier oordeel bepaalde problemen door de wet toevertrouwd werden.

33. In India kan mandamus ook gebruikt worden om een openbare overheid te weerhouden te handelen onder een wet, die nietig verklaard werd ⁽¹²⁵⁾.

In *State of Madras v. Srimathi Champakan Dorairajan* ⁽¹²⁶⁾ werd de Madras Communal order vernietigd omdat zij strijdig was met art. 29 van de grondwet (recht op onderwijs).

Deze order verdeelde de toelating van studenten tot medische en technische onderwijsinstellingen op volgende basis : op elke 14 plaatsen waren er 6 voor de Hindoes, 2 voor de Backward Hindoes, 2 voor de Bramanen, 2 voor de Harijans, 1 voor de Muslims en 1 voor de Anglo-Indiëers of katholieke Indiëers.

Champakan aan wie de toegang tot de hogeschool geweigerd was, vroeg voor de lagere rechtbank een writ of mandamus en had deze verkregen. Bij beroep door de State of Madras op de Supreme Court werd het vonnis bevestigd.

In *Dwarka Prasad Laxmi Narain v. the State of Uttar Pradesh and others* ⁽¹²⁷⁾ werd de nijverheidsvergunning van de eiser op grond van clause 4, 3 van de Uttar Pradesh Coal Control Order 1953 door de District Supply Officer ingetrokken. Deze clause verleende een absolute macht aan de administratieve overheid tot het verlenen, hernieuwen, weigeren te hernieuwen, intrekken, vernietigen of schorsen of wijzigen van alle vergunningen onder de Order.

De Supreme Court oordeelde dat deze clause niet in overeenstemming gebracht kon worden met art. 19 1, g van de grondwet — de vrijheid van beroep, handel

of nijverheid — omdat zij onredelijke beperkingen oplegde; derhalve verleende zij mandamus om te voorkomen dat genoemd officer het besluit tot intrekking zou uitvoeren.

3. *Prohibition en certiorari*

34. — Vooreerst weze aangestipt dat, zoals in Engeland, de controle van de High Court op de lagere rechtbanken zich uitgebreid heeft over administratieve handelingen door overbrenging van het begrip « rechtscollege » op sommige handelingen van administratieve lichamen⁽¹²⁸⁾. Dit werd o.m. bevestigd door Lord Atkin L.J. in *R.v. Electricity Commissioners*⁽¹²⁹⁾: « It is to be noted that both writs (prohibition and certiorari) deal with questions of excessive jurisdiction, and doubtless in their origin dealt almost exclusively with the jurisdiction of what is described in ordinary parlance as a Court of Justice. But the operation of the writs has been extended to control the proceedings of bodies which do not claim to be, and would not be recognized as, Courts of Justice.

Wherever any body of persons having legal authority to determine questions affecting the rights of subjects, and having the duty to act judicially, act in excess of their legal authority they are subject to the controlling jurisdiction of the King's Bench Division exercised in these writs ».

Een orgaan wordt als quasi-judicial beschouwd, wanneer het de wettelijke bevoegdheid bezit gevallen over wettelijke rechten van personen te beslechten en het de plicht heeft « judicially » te handelen⁽¹³⁰⁾.

Er is in feite geen bevredigende regel ter onderscheiding of een orgaan judicially, quasi-judicially of uitvoerend-administratief handelt⁽¹³¹⁾. Geval per geval moet dit nagegaan worden⁽¹³²⁾.

Jain⁽¹³³⁾ merkt op dat het niet ongebruikelijk is een uitdrukkelijke bepaling in de wet aan te treffen waarbij aangeduid wordt dat het orgaan dat er in opgericht wordt judicially zal handelen of niet.

In de meeste gevallen ligt deze verplichting impliciter vervat in de wet. Om de interpretatie van een wet, op dit stuk te vergemakkelijken worden twee criteria voorgesteld:

1. wanneer de wet aan een orgaan de bevoegdheid opdraagt geschillen tussen partijen te beslechten, moet, prima facie, behoudens tegenstrijdige bepalingen in de wet, dit orgaan geacht worden judicially te handelen en zijn de beslissingen ervan handelingen met een quasi-judicial karakter.

2. wanneer de wet aan een orgaan de bevoegdheid toekent beslissingen te nemen, welke de rechtsonderhorigen nadelig kunnen treffen en tevens geschillen te beslechten welke ontstaan tussen haar en de rechtsonderhorigen, welke tegen een nadelige beslissing opkomen, zal de uiteindelijke beslissing van het orgaan in deze een quasi-judicial act zijn, gesteld dat het orgaan verplicht is bij de wet judicially te handelen.

Deze abstracte criteria, vooral het laatste, zijn kringredeneringen, waarbij gezegd wordt dat een handeling quasi-judicial is, wanneer de wetgever aan het administratief orgaan oplegt judicially te handelen. In de praktijk is het derhalve niet altijd gemakkelijk de ware natuur te definiëren van een college of te bepalen of in een welbepaald geval de rechtsakte een administratief of quasi-judicial karakter heeft.⁽¹³⁴⁾

Industrial tribunals, tax tribunals, election tribunals worden als quasi-judicial bestempeld, over honderden andere colleges heerst er onzekerheid en bestaat veel case law⁽¹³⁵⁾.

35. — Prohibition is de writ uitgaande van een Hoger Hof, welke gericht is tot een lagere rechtbank, en waarbij aan deze verbod opgelegd wordt verder jurisdictie uit te oefenen over aangelegenheden die niet tot haar bevoegdheid behoren of op een wijze strijdig met de regels van natural justice. Dit middel is dus preventief, vermits het een bevel is om de rechtbanken binnen hun bevoegdheidssfeer te houden.

Certiorari wordt aangetroffen in een verder stadium nml. wanneer de beslissing reeds getroffen is.

Prohibition en certiorari zijn toepasselijk op elk orgaan met wettelijke bevoegdheid tot het beslissen over vragen betreffende de rechten van onderhorigen, dat de plicht heeft rechterlijk te handelen en daarbij zijn bevoegdheid te buiten is gegaan.

Deze writs worden dus niet verkregen bij zuiver administratieve handelingen.

In *Okakpu v. Resident, Plateau Province*⁽¹³⁶⁾ werd de vergunning van de eiser, een goudsmid, ingetrokken door de Resident, tot wiens discretionaire bevoegdheid dit behoorde onder de Goldsmith Ordinance, 1958 s.6 1.

Eiser, die onder de Ordinance een recht van beroep bij de High Court had, voerde aan dat de Resident rechterlijk handelde bij de intrekking van zijn vergunning; hij had derhalve moeten gehoord worden. Bij ontstentenis daarvan, werd de intrekking krachteloos. De rechtbank besliste dat de macht van de Resident tot intrekking van een vergunning een administratieve macht is zodat hij in de uitoefening daarvan niet verplicht is judicially te handelen.

Bijgevolg verschaftte het niet-horen van eiser, geen grond om door middel van certiorari in te grijpen.

36. — Certiorari wordt uitgevaardigd⁽¹³⁷⁾

1. ter verbetering van bewuste of onbewuste bevoegdheidsoverschrijdingen

2. ter verbetering van uitspraken van een lagere instantie welke onwettig zijn of de regels van natural justice schenden⁽¹³⁸⁾

3. ter verbetering van een verkeerde toepassing van het recht, welke duidelijk blijkt « on the face of the record ».

4. ter vernietiging van een besluit mala fide.

Bij de uitvaardiging van certiorari handelt de High Court niet als een instantie van beroep of herziening⁽¹³⁹⁾, maar wel als een toezichtsorgaan, d.w.z. om de foutieve beschikking of procedure uit te wissen of te vernietigen.

Het werk van het Hoger Hof is louter destructief⁽¹⁴⁰⁾.

De gronden waarop prohibition en certiorari uitgevaardigd worden, zijn identiek. Beide middelen kunnen ook toegepast worden in hetzelfde geding. In *Arzika v. Governor, Northern Region*⁽¹⁴¹⁾ vroeg eiser niet alleen een order of certiorari tot vernietiging van het bevel tot afzetting dat door de Governor onder de Ex-native Office Holders Removal Ordinance 1948, s.2 (1) uitgevaardigd was maar ook een order of prohibition om de Governor te verbieden van zijn bevoegdheid onder de ordinance in verband met de aanvraag verder gebruik te maken. In casu werd beslist dat noch certiorari noch prohibition verleend kan worden, vermits een bevel tot afzetting geen rechterlijke handeling is.

Certiorari procedures komen in Nigeria relatief talrijk voor⁽¹⁴²⁾; zij zijn zeer waardevol, niet alleen omdat het een goedkoop middel is, maar ook omdat er gebruik kan van gemaakt worden, wanneer de tijd om beroep in te stellen verstreken is; de termijn bedraagt één maand voor het beroep, 6 maand voor certiorari⁽¹⁴³⁾

4. *Habeas Corpus*⁽¹⁴⁴⁾

37. — De habeas corpus, de enige writ of right ⁽¹⁴⁵⁾, is een writ die de legaliteit van een vasthouding toetst. Het hof gaat alleen na of de vasthouding overeenkomt met de wettelijk vastgelegde procedure en op wettelijke gronden berust.

Niet onderzocht wordt of de aantijgingen waarop de aanhouding berust juist of vals zijn. De aanhouding kan onwettelijk zijn omdat, b.v. de gronden van aanhouding niet medegedeeld werden (art. 22 van de Indiase grondwet) of omdat de gevangene langer dan 24 uur werd vastgehouden zonder voor een magistraat te verschijnen (art. 22,2 van de Indiase grondwet) ⁽¹⁴⁶⁾.

38. — Voor Nigeria moet gewezen worden op een oud, maar nog steeds befaamd geval *Eshugbayi Eleko v. Government of Nigeria* ⁽¹⁴⁷⁾. Eiser, hoofd van het huis van Docemo, was het opperhoofd (Eleko) van Lagos. Op een bijeenkomst van de leden van het huis van Docemo werd voorgesteld Eshugbayi af te zetten als Eleko.

Dit werd bekrachtigd door de gouverneur, welke vervolgens eiser bevel gaf Lagos, alsmede de provincies Abeokuta, Ijebu en Ondo te verlaten ⁽¹⁴⁸⁾. Wanneer eiser weigerde aan het bevel te gehoorzamen, werd hij gedeporteerd naar Oyo, wat voorgeschreven zou zijn geweest door het gewoonterecht. Eiser vroeg de Supreme Court een writ of habeas corpus voor zijn vrijlating o.m. op volgende gronden; 1. hij was niet afgezet, vermits de vergadering die hem wenste af te zetten hiertoe geen bevoegdheid had; 2. er bestond geen gewoonterecht waardoor hij verplicht zou zijn Lagos te verlaten, zodat de gouverneur hem niet mocht deporteren. De gouverneur motiveerde zijn houding o.m. door te beweren dat hij een inherente bevoegdheid terzake bezat, onafgezien van enige wettelijke bepaling over benoeming, afzetting en deportatie van stamhoofden. De Privy Council verwierp dit argument en verklaarde dat, hoewel inheems gewoonterecht het vertrek van naar inheems gebruik afgezette stamhoofden mag opleggen, dit gewoonterecht wellicht niet van toepassing was op stamhoofden die afgezet werden in tegenstrijd met het inheems gebruik of door een nieuwe externe macht, waarmede het gewoonterecht geen rekening had gehouden. Deze rechtskwestie was niet onderzocht geweest door de trial judge. Een nieuw onderzoek door de lagere rechter was dan vereist ⁽¹⁴⁹⁾.

§ 5. De beperkingen van het toetsingsrecht

39. De toetsing van wetten of administratieve handelingen is beperkt tot gevallen die « justiciable » zijn. Aldus zijn uitgesloten o.m., politieke daden, acts of state en het beleid in buitenlandse zaken ⁽¹⁵⁰⁾.

Verder zijn uitgesloten de gevallen, die de grondwet zelf uitsluit; b.v. de vaststelling van de noodtoestand ⁽¹⁵¹⁾; in India: deel IV van de grondwet « Directive principles of State Policy ». De bepalingen van deel IV houden positieve verbintenissen in, die niet onderworpen zijn aan het toetsingsrecht der rechtbanken (art. 37); zij staan in tegenstelling tot deel III van de grondwet over de fundamentele rechten, houdende negatieve verbintenissen van de staat tegenover de burgers, wel aan het toetsingsrecht onderworpen. Bij conflict tussen deel III en IV heeft deel III de voorrang ⁽¹⁵²⁾. Nochtans is het wenselijk harmonie tussen beide delen te betrachten ⁽¹⁵³⁾. Hoewel het Hof dus geen wet nietig kan verklaren omdat deze indruist tegen een « directive principle of State Policy », kan anderzijds wel de grondwettigheid van een wet gehandhaafd blijven onder verwijzing naar deze principes.

In *State of Bombay v. Balsara* ⁽¹⁵⁴⁾ werd aldus een

wet aangevochten omdat zij een onredelijke beperking betekende van art. 19 betreffende de fundamentele rechten; het Hof is verplicht zulke vordering te verwerpen indien de wet beoogt een « directive principle of State Policy » uit te voeren.

De sanctie op de krenking van deel IV van de grondwet is louter politiek ⁽¹⁵⁵⁾.

40. — De eiser moet een voldoende belang (locus standi) voor zijn vordering hebben.

Wat de locus standi van de eiser behoeft te zijn, is in India, voor de gevallen van declaration en injunction door de wet geregeld.

1. Bij *declaration* moet de eiser aanspraak kunnen maken op een wettelijke toestand ⁽¹⁵⁶⁾ of op een eigendomsrecht welke de andere partij weigert te erkennen of bij de ontkenning waarvan de andere partij belang heeft (s. 42 specific relief act).

Door de Sholapur Spinning and Weaving Company (Emergency Provisions) Act 1950 werden managing agents en directors afgezet; de regering werd gemachtigd tot het benoemen van nieuwe directors, de rechten van de aandeelhouders werden beknot qua stemrecht, benoeming van directors, bevoegdheid tot het besluit van ontbinding.

Een aandeelhouder stelde, op grond van art. 32 van de grondwet, een vordering in tot declaration dat de wet nietig was ⁽¹⁵⁷⁾. Om zijn rechten te vrijwaren, vroeg hij tevens een writ of mandamus tegen de centrale regering, de regering van Bombay en de directors opdat zij zouden weerhouden worden van de uitoefening van hun machten.

De eis werd afgewezen o.m. op grond van het argument, dat de eigendomsrechten van de eiser niet geschonden waren (art. 19 en 31 van de grondwet); hoogstens die van de vennootschap, die dan ook zelf had moeten optreden.

Enkele jaren later deed zich een bijna identiek geval voor ⁽¹⁵⁸⁾. Hier werd de locus standi van de eiser, een preferent aandeelhouder, aangenomen omdat de nieuw benoemde directors geldelijke verantwoordelijkheid oplegden aan alle preferente aandeelhouders.

Ook in Nigeria is het begrip locus standi in dit verband bekend. In *Olawayin v. Attorney-General* ⁽¹⁵⁹⁾ wees de High Court de vordering af daar geen bewijs geleverd werd van enige inbreuk op de rechten van de eiser en de Court geen declaration in vacuo wilde maken. Het beroep op de Supreme Court werd eveneens afgewezen daar er geen voldoende belang was bij de eis tot ongrondwettigverklaring; slechts hij die onmiddellijk gevaar loopt in conflict te komen met de wet of wiens normale handelingen direct belemmerd worden door de wet, heeft een voldoende belang tot de eis van nietigverklaring. Dit principe is nochtans niet het meest bruikbare; iemand die op het punt staat van het leven te worden benomen of geruineerd te worden door een onteigening, kan immers bezwaarlijk wachten tot de gebeurtenis zich voordoet ⁽¹⁶⁰⁾.

De eiser in *Adegbenro v. Attorney-General of the Federation of Nigeria and others* ⁽¹⁶¹⁾ vroeg o.m. een declaration dat de Emergency Powers Act 1961 en de regulations daaruit voortvloeiende ongrondwettig en nietig waren. Zijn belang bij deze vordering was dat hij op regelmatige wijze benoemd was tot premier van de Western Region en dat de wet en de regulations, die deze functie tijdelijk opschoorsten, de uitoefening van zijn ambt beletten. Vermits de vraag of hij terecht tot premier benoemd was, sub judice hangend was in een andere procedure, besliste de Supreme Court dat zolang deze procedure niet in zijn voordeel beslist was, hij geen voldoende belang kan bewijzen.

2. *Injunction* kan verkregen worden wanneer de verweerder pleegt of dreigt te plegen een breuk van een verbintenis, bestaande in het voordeel van de eiser, of wanneer de verweerder schendt of dreigt te schenden eisers' recht op of genot van eigendom. De eiser moet zijn wettelijk recht aantonen en daarenboven de aktuele of nakende schending ervan ⁽¹⁶²⁾.

3. *Mandamus* kan alleen ingesteld worden door een persoon wiens rechten gekrenkt werden.

4. Een ruimere regel geldt in het geval van *certiorari*, omdat de uitoefening waarop het slaat quasi-judicial van natuur is. De algemene regel is natuurlijk dat alleen de partij bij de aangevallen procedure *certiorari* mag aanvragen.

Maar wanneer het geval, dat onderzocht wordt, het publiek in het algemeen raakt, mag gelijk welk persoon de aandacht van een hogere rechtbank vestigen op een besluit van een lagere rechtbank als zijnde manifest onwettig of *ultra vires*; het is immers de plicht van een hogere rechtbank zulke besluiten te verbreken ⁽¹⁶³⁾.

Een kiezer mag *certiorari* aanvragen om een besluit van een verkiezingsrechtbank te verbreken op grond van gebrek aan bevoegdheid, zelfs indien de verslagen kandidaat geen klacht heeft neergelegd ⁽¹⁶⁴⁾.

5. Bij *habeas corpus* is de vereiste van *locus standi* nog ruimer opgevat. De vraag tot *habeas corpus* mag ingediend worden door anderen dan de vastgehouden persoon. In het geval van een minderjarig kind, mag een voogd of hij die de bewaking heeft over het kind de aanvraag doen, zelfs een derde wanneer hij bewijst het welzijn van het kind te beogen. Een toepassing hiervan is *Raj Bahadur v. Legal Remembrancer to the Government of West Bengal and others* ⁽¹⁶⁵⁾. In dit geval was een meisje van 16 jaar door de magistraat in een Rescue Home geplaatst, overeenkomstig een wet van West Bengal, die tot voorwerp had de redding van kinderen, waarvan verwacht kan worden dat zij voor onzedelijke doeleinden uitgebuit zouden worden. Toen een derde een writ of *habeas corpus* aan het Hof vroeg, werd hij afgewezen daar hij niet kon bewijzen in het belang van het kind te handelen.

41. — Er bestaat een vermoeden van grondwettigheid of wettigheid van wetten of administratieve akten.

In *Cheranji v. Alkali Cheranji* ⁽¹⁶⁶⁾ werd de vordering tot nietigverklaring van de Children and Young Person Law, 1958 afgewezen, o.m. omdat er het vermoeden bestaat dat de wetgever grondwettig handelt en de wetten welke hij uitvaardigt vermoed worden noodzakelijk en redelijk verantwoord te zijn ter beperking van de fundamentele rechten.

In *Chiranjit Lal Chowdhuri v. the Union of India and others* ⁽¹⁶⁷⁾ wordt gezegd: « The presumption is always in favour of the constitutionality of an enactment, since it must be assumed that the legislature understands and correctly appreciates the needs of its own people, that its laws are directed to problems made manifest by experience and its discriminations are based on adequate grounds ».

42. — Bepaalde fundamentele rechten, welke door de grondwet gewaarborgd worden, kunnen door een redelijke wetgeving beperkt worden ⁽¹⁶⁸⁾.

In Nigeria kunnen de volgende gewaarborgde rechten beperkt worden door een wetgeving die « redelijk verantwoord is in een democratische staat » (*reasonably justifiable in a democratic society*): het recht op leven (s.18); de vrijheid van mening, geweten en godsdienst (s.24); de vrijheid van uitdrukking (s.25); de vrij-

heid van vereniging (s.26); de vrijheid van verplaatsing binnen het grondgebied (s.27).

In India kunnen al de in art. 19 van de grondwet opgesomde rechten eveneens aan redelijke beperkingen (*reasonable restrictions*) onderworpen worden: het recht op uitdrukking; het recht op vreedevolle ongewapende vergadering; het recht tot vereniging; het recht van verplaatsing binnen het grondgebied; het recht van verblijf en van vestiging op het grondgebied; het recht van verwerven, houden en beschikken van eigendom, het recht van beroep, bedrijvigheid, handel of nijverheid.

Het zijn de rechtbanken die over de al dan niet redelijkheid der beperkingen oordelen ⁽¹⁶⁹⁾.

In *Romesh Thappar v. the State of Madras* ⁽¹⁷⁰⁾ werd s.9 van de Madras Maintenance of Public Order Act XXXIII, 1949 nietig bevonden omdat deze section toeliet beperkingen op te leggen aan de vrijheid van uitdrukking voor ruimere doeleinden dan door de grondwet toegelaten was.

In *Director of Public Prosecutions v. Obi* ⁽¹⁷¹⁾ werd verweerder van oproer beschuldigd. De High Court van Lagos achtte de beschuldiging bewezen en verwees volgende vragen naar de Supreme Court ⁽¹⁷²⁾:

1. Zijn sections 50 en 51 van het strafwetboek betreffende opruiende publikaties ongeldig geworden door de bepalingen van s.1 en 24 (d.i. de vrijheid van uitdrukking) van de grondwet 1960?

2. indien het antwoord op de eerste vraag negatief is, zijn deze bepalingen van het strafwetboek dan gewijzigd door s.1 en 24 van de grondwet, en zo ja, in welke mate?

De Supreme Court beantwoordde de eerste vraag op negatieve wijze. Op de tweede vraag antwoordde zij dat onder redelijke beperkingen aan de fundamentele rechten niet alleen wetten bedoeld worden, die handelingen verbieden die onmiddellijk tot wanorde leiden maar ook wetten die redelijke voorzorgsmaatregelen treffen ter beveiliging van de openbare orde en aldus handelingen verbieden die op zichzelf geen aanleiding geven tot wanorde maar die, wanneer onbeteugeld en onbeperkt, toch aanleiding zouden kunnen geven. Het behoort aan de Supreme Court te beslissen of een bijzondere wet al dan niet redelijk verantwoord is.

43. — Een redelijke beperking is dus deze, die een evenwicht vormt tussen de rechten van het individu en deze van de gemeenschap.

De test van de redelijkheid moet op elk afzonderlijk geval toegepast worden en geen algemene regel of abstracte standaard kan vooropgezet worden.

Dit onderzoek moet substantieel en proceduraal gebeuren.

Substantieel: de beperking mag niet groter zijn dan het onheil dat men wil voorkomen.

Proceduraal: de wijze of manier van oplegging moet fair en juist zijn.

In *Chintamanrao v. the State of Madhya Pradesh* ⁽¹⁷³⁾ werd de vraag van de grondwettige gelding van section 4 (2) van de Central Provinces and Berar Regulation of Manufacturers of Bidis Act 1948 gesteld. Deze section bepaalde dat niemand uit een bepaald dorp, gespecificeerd in een order, uitgevaardigd door de regering onder de wet, zich mocht inlaten met de vervaardiging van bidis gedurende het landbouwersseizoen. Het doel van deze wet was het uitvaardigen van maatregelen tot het verstrekken van adequate arbeid voor landbouwdoeleinden in de gebieden van de provincie waar bidis vervaardigd werd. Aangetoond werd dat de doelstelling van de wet — nml. het gebruik van landbouwarbeid voor de fabricatie van bidis gedurende het

landbouwersseizoen beperken — gerechtvaardigd was, maar de wet in te brede bewoordingen opgesteld was, derhalve was section 4 (2) ongeldig.

De redelijke beperkingen kunnen inderdaad zo opgevat worden dat aan de wetgever een uitgebreid gebied van discretionaire macht gelaten worden.

In acht dient ook genomen dat de rechters liever voorzichtig zijn en dat de self-restraint hier goed op zijn plaats is, om te vermijden dat een invloed van politiek gemotiveerde aanvallen op de grondwettigheid van de wetgeving zou ontstaan ⁽¹⁷⁴⁾.

§ 6. Gevolgen van ongrondwettige wetten

1. Een ongrondwettige wet is nietig

44. Section 1 van de Nigeriaanse grondwet drukt in algemene bewoordingen uit dat de federale grondwet geldt over gans het grondgebied; elke wet, zelfs de grondwet van een region, die onverenigbaar is met de grondwet, is nietig. In de Indiase grondwet bepaalt art. 13 dat elke wet, die afbreuk doet aan een door de grondwet gewaarborgd fundamenteel recht nietig zal zijn. In art. 254 wordt bepaald dat elke staat-wet strijdig met een ter zake bevoegde federale wet nietig zal zijn.

De vraag is gerezen of de nietigheid van art. 13 en 254 dezelfde zijn.

In *Behram Khursid Pesikaka v. the State of Bombay* ⁽¹⁷⁵⁾ oordeelde de Supreme Court dat de verklaring van ongrondwettigheid wegens gebrek aan wetgevende bevoegdheid niet verschullend is van een verklaring van ongrondwettigheid wegens de krenking van fundamentele rechten. Tussen beide verklaringen is geen werkelijk verschil, aldus dit arrest. Voor de fundamentele rechten moet nochtans onderscheid gemaakt worden tussen wetten, ontstaan na de inwerkingtreding van de grondwet, en deze die reeds bestonden vóór de grondwet. De eersten zijn nietig ab initio; de laatste zijn niet nietig ab initio, vermits Art. 13 van de grondwet geen terugwerkende kracht heeft ⁽¹⁷⁶⁾. Art. 13 ontnemt deze wetten bindende kracht en maakt ze nietig; anderzijs blijft de wet geldig wat betreft de vaststelling der rechten vóór 26 januari 1950 (datum van de inwerkingtreding van de grondwet) of voor personen aan wie geen fundamentele rechten verleend werden door de grondwet (vreemdelingen in sommige gevallen).

45. In latere gevallen, o.m. *Bhikaji Narain Dhakras and others v. the State of Madhya Pradesh* ⁽¹⁷⁷⁾, is de opvatting van de Supreme Court grondig gewijzigd. In dit geval werd een pregrondwettelijke wet aangevallen wegens onredelijke beperkingen aan de fundamentele rechten.

Ondertussen was de bepaling van de grondwet, die onverenigbaar was met de wet, geamendeerd geworden (1° amendement op de grondwet). De meerderheid van de Supreme Court besliste dat de aangevochten wet ophield onverenigbaar te zijn met de fundamentele rechten zodra het grondwettelijk amendement in werking trad; de wet werd opnieuw volledig rechtskrachtig: dit is de zgn. « doctrine of eclipse ».

De opvatting van de Supreme Court werd gevolg in *C.R.H. Readymoney Ltd. v. the state of Bombay* ⁽¹⁷⁸⁾.

In dit geval ging het over een postgrondwettelijke wet; de regel van Bhikaji werd hierop toepasselijk verklaard.

De Supreme Court maakt dus nu een onderscheid tussen ongrondwettige wetten onder art. 13 en deze die

ongrondwettig zijn onder art. 254 ⁽¹⁷⁹⁾. De wetten, die fundamentele rechten krenken, zijn slechts nietig zolang zij onverenigbaar zijn met de grondwet; de wetten, die hun wettelijke bevoegdheid overschrijden zijn steeds nietig en kunnen dus niet heropleven bij later grondwettelijk amendement ⁽¹⁸⁰⁾.

De nietigheid van wetten, die de fundamentele rechten schenden, betekent dus slechts de opschorting van de uitwerking van de wet zolang de onverenigbaarheid duurt ⁽¹⁸¹⁾. Sen ⁽¹⁸²⁾ critiqueert dit onderscheid. Hij meent dat een wet, die een grondwettelijke bepaling schendt, het weze de bepalingen nopens de fundamentele rechten, het weze de bepalingen nopens de verdeling der wetgevende machten, steeds ab initio nietig is (null and void), zodat geen heropleving van de wet mogelijk is door een later grondwettelijk amendement.

46. In *Deep Chand v. the State of Uttar Pradesh* ⁽¹⁸³⁾ werd de doctrine of eclipse niet toepasselijk verklaard op post-grondwettelijke wetten, die een schending van de fundamentele rechten inhouden, vermits deze volgens art. 13,2 nietig ab initio zijn. Alleen op pregrondwettige wetten — wetten geldig bij hun ontstaan — is de doctrine van eclipse toepasselijk.

Sen ⁽¹⁸⁴⁾ gaat met dit onderscheid evenmin akkoord vermits art. 13,1 en 13,2 beiden van nietigheid spreken zonder onderscheid te maken.

47. Als besluit moge vooropgezet worden dat geen rechterlijke eensgezindheid bestaat omtrent het begrip nietigheid, zomin t.a.v. wetten die de fundamentele rechten als t.a.v. wetten waarbij de wetgevende bevoegdheid geschonden wordt ⁽¹⁸⁵⁾.

2. Is de ganse wet nietig?

48. De grondwetten van beide landen vermelden uitdrukkelijk dat de wet slechts nietig is in de mate van de onverenigbaarheid ⁽¹⁸⁶⁾.

De « doctrine of severability » is dus toepasselijk.

Hiermede wordt bedoeld dat wanneer een bepaling van een wet tegenstrijdig is met een bepaling van de grondwet, alleen de onverenigbare bepaling nietig is en niet de ganse wet, op voorwaarde dat de ongrondwettige bepaling van de overige bepalingen van de wet gescheiden kan worden ⁽¹⁸⁷⁾. Wanneer een wet beperkingen inhoudt van de fundamentele rechten, die zo ruim gesteld zijn, dat deze beperkingen zowel binnen als buiten de toegelaten grondwettelijke grenzen vallen, zijn alle beperkingen ongrondwettig, vermits zij niet « severable » zijn ⁽¹⁸⁸⁾.

Bij een eis van bepaalde dagbladen tot ongrondwettigverklaring van de Working Journalist (conditions of Service) and Miscellaneous Provisions Act, 1955 ⁽¹⁸⁹⁾ werd alleen section 5 ongrondwettig bevonden. Deze bepaling kende een gratificatie toe aan bedienden, die vrijwillig ontslag namen na een diensttijd van drie jaar.

Met Gratificatie werd bedoeld een beloning voor goede, nuttige en getrouwe dienst gedurende een belangrijk aantal jaren.

Section 5 werd onredelijk en ongerechtvaardigd bevonden, maar vermits deze section te scheiden was van de overige bepalingen van de wet, werd alleen deze section nietig verklaard.

Bij een vraag tot ongrondwettigheidsverklaring van de Drugs and Magic Remedies (objectionable advertisement) Act, 1954 ⁽¹⁹⁰⁾ werden slechts twee sections ultra vires bevonden. De eerste verleende aan de uit-

voerende macht de onbeperkte bevoegdheid tot opsomming van ziekten, welke binnen het door section 3 omschreven misdrijf zouden vallen. De andere section werd nietig verklaard omdat zij onredelijke beperkingen oplegde aan de fundamentele rechten; zij machtigde elke persoon, welke hiertoe aangesteld was door de staatsregering, elk document, artikel of zaak, waarvoor redenen bestonden om te geloven dat zij een publicitaire aankondiging in strijd met de voorschriften van de wet bevatte, in beslag te nemen en te behouden.

Deze twee sections werden geschrapt; de overige bepalingen van de wet bleven bestaan, vermits deze sections te scheiden waren van het overige gedeelte van de wet.

49. Bij de beoordeling van de al dan niet afscheidbaarheid moeten verschillende regels in acht genomen worden⁽¹⁹¹⁾. Onderzocht moet worden of de wetgever het geldig gedeelte van de wet uitgevaardigd zou hebben, indien hij wist dat het overige gedeelte nietig was. Zijn de nietige en geldige bepalingen dermate intrinsiek vermengd, dat zij niet van elkander gescheiden kunnen worden, dan heeft de nietigheid van enkele bepalingen, de nietigheid van gans de wet tot gevolg. Zelfs wanneer de nietige en geldige bepalingen van elkander te scheiden en te onderscheiden zijn, maar wanneer beiden deel uitmaken van één schema en met de bedoeling als een eenheid uitwerking te hebben, dan heeft de nietigheid van een gedeelte, de nietigheid van het geheel tot gevolg. Wanneer de nietige en geldige bepalingen van elkander te onderscheiden zijn, maar bij weglating van de nietige bepalingen, het overige gedeelte zo schraal en verminkt is, dat het substantieel verschillend is van wat het was, dan wordt de ganse wet nietig.

Zijn de geldige bepalingen ondergeschikt aan de nietige bepalingen, dan is gans de wet nietig.

De scheiding tussen nietige en geldige bepalingen, geschiedt niet volgens de verschillende sections.

Het is niet de vorm, maar wel de substantiele inhoud van de ganse wet, die onderzocht moet worden.

Indien na schrapping van het nietige gedeelte, het overige gedeelte niet kan afdgedwongen worden zonder wijzigingen aan te brengen, dan wordt de gehele wet als nietig beschouwd, zoniet komt men tot rechterlijke wetgeving. Bij het onderzoek naar de scheiding van de diverse bepalingen, moet ook rekening gehouden worden met de geschiedenis, het voorwerp, de titel en de preambule van de wet.

Als besluit van al deze regels kan dus wel vooropgezet worden dat de bedoeling van de wetgever het kernstuk vormt van gans dit onderzoek⁽¹⁹²⁾.

3. Geldt de nietigheid enkel tussen partijen of ook tegen derden?

50. Mogen ook derden zich op de nietigheid beroepen, wanneer een wet door de Supreme Court nietig verklaard werd?

In het geval *The State of Bombay and another v. F.N. Balsara*⁽¹⁹³⁾ had de Supreme Court een section van de Bombay Prohibition Act 1949, waarin bepaald werd dat niemand alcoholhoudende dranken mocht gebruiken noch verbruiken, nietig verklaard in zover het gebruik of verbruik betrof van medische of hygienische bereidselen waarin alcohol verwerkt was.

Drie jaar later had een man, genaamd Pesikaka, een auto-ongeval. Zijn adem rook naar alcohol en hij werd vervolgd o.m. van inbreuk op de Bombay Prohibition Act. Zijn verweer bestond hierin, dat hij ziek

was geweest en een tonic, welke een klein percentage alcohol inhield, had genomen.

De vraag was of hij opnieuw moest bewijzen dat de wet nietig was in zover het geneesmiddelen betrof of dat hij in zijn verweer beroep mocht doen op de Supreme Court daarover.

De Supreme Court⁽¹⁹⁴⁾ verklaarde dat, een wet, welke door haar nietig verklaard was niet langer als wet kan gelden, maar nietig is erga omnes.

Hierbij valt op te merken⁽¹⁹⁵⁾ dat de Supreme Court besliste op grond van art. 141, dat bepaalt dat recht vastgesteld door dat Hof, bindend zal zijn voor alle rechtbanken in India, uitzonderd voor de Supreme Court zelf⁽¹⁹⁶⁾. De geldingskracht van een beslissing van het hoogste hof valt onder de regel « stare decisis »⁽¹⁹⁷⁾.

Maar wetten kunnen ook nietig verklaard worden door de High Courts en daarop is art. 141 niet van toepassing. Is een ongrondwettigheidsverklaring van een wet door een High Court slechts tussen partijen werkzaam of heeft het een werking erga omnes? Deze vraag blijft momenteel open.

§ 7. De bevoegde rechtbank

51. De grondwettigheid van een wet of de wettigheid van een administratief besluit mag getoetst worden voor elke rechtbank, zowel bij eis als verweer⁽¹⁹⁸⁾ en in gelijk welke procedure, burgerlijke, strafrechterlijke of fiscale⁽¹⁹⁹⁾.

Er is geen intrinsiek verschil in de Commonwealth-landen tussen grondwettigheids- en gewone privaatrechtelijke geschillen⁽²⁰⁰⁾.

Een grondwettigheidsgeschil kan door directe aanvechting voor de Supreme Court komen; b.v. de betwistingen tussen de lidstaten en de federatie (Nigeria s.114 – India art. 131). Anderzijds kan een grondwettigheidsvraag eveneens incidenteel rijzen in de loop van een privaatrechtelijk geschil tussen individuen, wanneer een van de partijen er zich op beroept;

De rechtbanken die de toetsing toepassen, zijn dus geen grondwettelijke rechtbanken⁽²⁰¹⁾.

52. De bevoegdheid van de Supreme Court geldt over gans het grondebied (India art. 141 – Nigeria s.121).

De bevoegdheid van de High Court is daarentegen beperkt tot de staat waarin de Court gevestigd is.

Wanneer de High Court een wet nietig verklaart, dan geldt dit slechts binnen de perken van die staat; in andere staten blijft de wet geldig.

Hoewel deze toestand niet bevredigend is, zal dit volgens Sir. O. Mootham⁽²⁰²⁾ in de praktijk ondergaan worden; want zeer zeker zal op de een of andere manier de juistheid van het vonnis van de High Court onderzocht worden door de Supreme Court.

Voor de wrijs uitgevaardigd door de High Court bestaat dezelfde territoriale beperking (India: art. 226; Nigeria: s.32), bijvoorbeeld, de Indiase Unie, de federale ministeries, de Central Board of Revenue zijn in New Delhi gevestigd bijgevolg is alleen de High Court van New Delhi (Punjab) bevoegd. Dit is een onbevredigende toestand⁽²⁰³⁾ en in belangrijke vonnissen werd er op gewezen.

In *Maqbulunissa and others v. the Union of India*⁽²⁰⁴⁾ werd de verblijfsvergunning (regular permit) van een vrouw uit Pakistan plots ingetrokken door de regering van India; zij werd verzocht India te verlaten binnen de 14 dagen. In uitvoering van het bevel van de centrale regering verzocht de regering van de deelstaat Uttar Pradesh de vrouw naar Pakistan te gaan.

De vrouw vroeg voor de Allahabad High Court een writ of mandamus om te verhinderen dat de Indiase Unie en de staatsregering dit bevel zouden uitvoeren. In dit geval was een writ, die alleen tot de staat Uttar Pradesh gericht zou zijn, zonder nut omdat de Staat dan zou moeten kiezen tussen het bevel van de Court en dat van de Unieregering, daarom was ook een writ tegen de Unieregering noodzakelijk.

Sapru K. ⁽²⁰⁵⁾ merkte op: «... we do not think that it can be said that the Union Government functions only in Delhi merely because its capital is situated at Delhi; ... in our opinion the jurisdiction of this Court to intervene under art. 226 depends not upon where the headquarters or the Capital of the Government is situated, but upon the fact of the effect of the act done by Government, whether Union or State being within the territorial limits of this Court».

In *Khajoor Sing v. Union of India* ⁽²⁰⁶⁾ werd hetzelfde probleem behandeld.

De noodzaak tot amendering van art. 226 werd in het arrest zelf sterk aangevoeld ⁽²⁰⁷⁾.

Er bestaat een ontwerp tot het amenderen van art. 226: de Constitution (Eleventh) Amendment Bill 1961 dat aan het einde van art. 226 wil toevoegen: ... Provided that nothing in this Act shall be deemed to preclude a High Court within whose jurisdiction any cause of action arises from issuing such direction, order or writ merely on the ground that the seat of the Government is not within the territories in relation to which the High Court exercises jurisdiction ⁽²⁰⁸⁾.

53. Hoewel in Nigeria dezelfde moeilijkheid bestaat is er slechts in een ouder vonnis op gewezen.

In *Ogini v. Thomas, Governor's Deputy, and two others*, ⁽²⁰⁹⁾ vroeg eiser een writ of habeas corpus.

De vordering werd afgewezen omdat verweerder Thomas niet langer Governor's Deputy was en de twee overige verweerders zich buiten de jurisdictie van het Hof bevonden.

(1) De belangrijkste in deze studie aangehaalde grondwetsbepalingen zijn:

a) India:

Art. 13 (1) All laws in force in the territory of India immediately before the commencement of this Constitution, in so far as they are inconsistent with the Provisions of this Part, shall, to the extent of such inconsistency, be void.

(2) The State shall not make any law which takes away or abridges the rights conferred by this Part and any law made in contravention of this clause shall, to the extent of the contravention, be void.

(3)

Art. 14 The State shall not deny to any person equality before the law or the equal protection of the laws within the territory of India.

Art. 19 (1) All citizens shall have the right

(a) to freedom of speech and expression;

(b) to assemble peaceably and without arms;

(c) to form associations or unions;

(d) to move freely throughout the territory of India;

(e) to reside and settle in any part of the territory of India;

(f) to acquire, hold and dispose of property; and trade or business.

(2)... (al deze vrijheden zijn aan redelijke beperkingen onderworpen).

Art. 21 No person shall be deprived of his life or personal liberty except according to procedure established by law.

Art. 22 (1) No person who is arrested shall be detained in custody without being informed, as soon as may be of the grounds for such arrest nor shall he be denied the right to consult, and to be defended by, a legal practitioner of his choice.

(2)

Art. 32 (1) The right to move the Supreme Court by appropriate proceedings for the enforcement of the rights conferred by this Part is guaranteed.

(2) The Supreme Court shall have power to issue direc-

tions or orders or writs, including writs in the nature of habeas corpus, mandamus, prohibition, quo warranto and certiorari, whichever may be appropriate, for the enforcement of any of the rights conferred by this Part.

(3)

Art. 226 (1) Notwithstanding anything in article 32, every High Court shall have power, throughout the territories in relation to which it exercises jurisdiction, to issue to any person or authority, including in appropriate cases any Government, within those territories, directions, orders or writs, including writs in the nature of habeas corpus, mandamus, prohibition, quo warranto and certiorari, or any of them, for the enforcement of any of the rights conferred by Part III and for any other purpose.

(2) The power conferred on a High Court by clause (1) shall not be in derogation of the power conferred on the Supreme Court by clause (2) of article 32.

Art. 254 (1) If any provision of a law made by the Legislature of a State is repugnant to any provision of a law made by Parliament which Parliament is competent to enact, or to any provision of any existing law with respect to one of the matters enumerated in the Concurrent List, then subject to the provisions of clause (2), the law made by Parliament, whether passed before or after the law made by the Legislature of such State, or as the case may be, the existing law, shall prevail and the law made by the Legislature of the State shall, to the extent of the repugnancy, be void.

(2)

b) Nigeria:

Sec. 1 This Constitution shall have the force of law throughout Nigeria and, subject to the provisions of section 4 of this Constitution, if any other law (including the constitution of a Region) is inconsistent with this Constitution, this Constitution shall prevail and the other law shall to the extent of the inconsistency, be void.

Sec. 25 (1) Every person shall be entitled to freedom of expression, including freedom to hold opinions and to receive and impart ideas and information without interference.

(2) Nothing in this section shall invalidate any law that is reasonably justifiable in a democratic society:

(a) in the interest of defence, public safety, public order, public morality or public health.

(b) for the purpose of protecting the rights, reputations and freedom of other persons, preventing the disclosure of information received in confidence, maintaining the authority and independence of the courts of regulating telephony, wireless broadcasting, television, or the exhibition of cinematograph films; or

(c) imposing restrictions upon persons holding office under the state, members of the armed forces of the Federation or members of a police force.

Sec. 32 (1) Any person who alleges that any of the provisions of this Chapter has been contravened in any territory in relation to him may apply to the High Court of that territory for redress.

(2) Subject to the provisions of section 115 of this Constitution, the High Court of a territory shall have original jurisdiction to hear and determine any application made to it in pursuance of this section and may make such orders, issue such writs and give such directions as it may consider appropriate for the purpose of enforcing, or securing the enforcement, within that territory of any rights to which the person who makes the applications may be entitled under this Chapter.

(3)

(2) I. Jennings — C.M. Young, Constitutional laws of the Commonwealth, Oxford, 1952, p. 41.

(3) S.A. de Smith, The new Commonwealth and its Constitutions, London, 1964, p. 77.

(4) s.l. Nigeriaanse grondwet; T.K. Tope, The Constitution of India, Bombay, 1960, p. 339; Dicey, Introduction to the study of the Law of the Constitution, London, 10^e druk, 1960, p. 153.

(5) s.l. Nigeriaanse grondwet; D.D. Basu, Introduction to the Constitution of India, Calcutta, 2^e druk, 1960, p. 300.

(6) Dicey, op. cit., p. 144-145.

(7) I. Jennings, The law and the Constitution, 5^e druk, 1964, p. 65.

(8) Dicey, op. cit., p. 149-150.

(9) S.A. de Smith, op. cit., p. 106.

(10) S.A. de Smith, op. cit., p. 212.

(11) D.D. Basu, op. cit., p. 36; Pylee, The Constitution of India, Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart, N.F. Bd. 4, 1955, p. 180.

(12) E.A. Keay, Legal and Constitutional changes in Nigeria under the Military Government, Journal of African Law, 1966, p. 92.

(13) cfr. infra § 2. De opvatting van het toetsingsrecht.

(14) E. Mc Whinney, *Judicial review in the English-speaking world*, 3^e druk, 1965, p. 13.

(15) E. Mc Whinney, *op cit.*, p. 14 en 16; R.V. Ramachandrasekhara Rao, *Bases of judicial review*, *Journal of the Indian Law Institute*, deel 3, 1961, p. 294.

(16) E. Mc Whinney, *Constitutional review in the commonwealth*, *Constitutional review in the world today*, *Internationales Kolloquium*, Heidelberg, 1961, p. 79.

(17) R. Taylor Cole, *Die Unabhängigkeits-Verfassung des Bundesstaates Nigeria*, *Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart (N.F.)* Band 12, 1963, p. 432.

(18) R.V. Ramachandrasekhara Rao, *art. cit.*, p. 295.

(19) E. Mc. Whinney, *Judicial review in the English-speaking world*, p. 15.

(20) E. Mc. Whinney, *art. cit.*, in *Constitutional review in the world today*, p. 79.

(21) *cfr.* S.A. de Smith, *op. cit.* p. 137.

(22) B.O. Nwabueze, *Constitutionalism in Nigeria*, *Nigerian Law*, some recent developments, *International and Comparative Law Quarterly*, supplementary publication, n° 10 (1965) p. 12, betreft deze evolutie.

(23) *cfr.* supra nr 5.

(24) dit is ook de opvatting van sommige auteurs: D.D. Basu, *op. cit.* p. 42; Pylee, *art. cit.*, p. 175.

(25) de Privy Council was afgeschaft.

(26) E. Mc. Whinney, *Judicial review in the English-speaking world*, p. 135.

(27) (1950) S.C.R. (Supreme Court Reporter) 88.

(28) *op p. 120*: There is considerable authority for the statement that the Courts are not at liberty to declare an Act void because in their opinion it is opposed to a spirit supposed to pervade the Constitution but not expressed in words. Where the fundamental law has not limited, either in terms or by necessary implication, the general powers conferred upon the Legislature we cannot declare a limitation under the notion of having discovered something in the spirit of the constitution which is not even mentioned in the instrument. It is difficult upon any general principle to limit the omnipotence of the sovereign legislative power by judicial interposition, except so far as the express words of a written Constitution give that authority.

(29) De constituanten heeft uitdrukkelijk «due process» vervangen door «procedure established by law», dit werd afgekeken van de Japanse grondwet art. 31.

Bij het woord «liberty» heeft zij «personal» toegevoegd. Zie: C.H. Alexandrowicz-Alexander, *American influence of constitutional interpretation in India*, *the American journal of comparative law*, 1956, p. 99-100.

(30) zie het arrest *op p. 107*.

(31) over de «doctrine of severability», *cfr.* infra nr. 48.

(32) E. Mc. Whinney, *Judicial review in the English-speaking world*, p. 130.

(33) *Keshavan Madhava Menon v. the State of Bombay* (1951) S.C.R. 228.

(34) p. 232: ... but a Court of law has to gather the spirit of the constitution from the language of the constitution.

(35) E. Mc Whinney, *Judicial review in the English-speaking world*, p. 130 en 139; S.D.K. Sen, *A comparative study of the Indian Constitution*, Calcutta, 1960, p. 105-108.

(36) A.I.R. (All India Reports) (1954) S.C. (Supreme Court) 517.

(37) A.I.R. (1954) S.C. 170. Zie ook: M.C.L. Merillat, *A historical footnote to Bela Banerjee's case*, *Journal of Indian Law Institute*, 1959, p. 375.

(38) C.H. Alexandrowicz - Alexander, *art. cit.* p. 103.

(39) Het probleem van de vergoeding wordt thans geregeld door de zeventiende Amendment Act 1964 naar aanleiding van het geval *K. Kunhikoman and others v. the State of Kerala* (1962), 1 S.C.J. (Supreme Court Journal) 510.

(40) B.O. Nwabueze, *Constitutional Law of the Nigerian Republic*, London, 1964, p. 304.

(41) ed. L. Brett, *Constitutional problems of federalism in Nigeria*, record of proceedings of a seminar held at Lagos, August 1960, p. 23.

(42) *Olavoyin v. Police* (1961) 1 All N.L.R. (All Nigeria Law Reports) 203, afwijzing van de «Reports of the Resumed Conference on the Nigerian Constitution» ter bewijsvoering van de bedoeling van de opstellers van de grondwet.

(43) S.D. Adebisi, *Fundamental human rights in Nigeria*, *Nigerian law*, some recent problems, *International and Comparative Law Quarterly*, supplementary publication nr. 10, 1965, p. 25-26.

(44) B.O. Nwabueze, *The Machinery of Justice in Nigeria*, London, 1963, p. 176.

(45) Shri M.C. Setalvad, *Judicial review of administrative proceedings*, *Journal of the Indian Law Institute*, 1958

p. 67; D.D. Basu, *Commentary on the Constitution of India*, deel I, 4^e druk, 1961, p. 279.

(46) A. Gledhill, *The expansion of the judicial process in republican India*, *Some aspects of Indian law today*, *International and Comparative Law Quarterly*, supplementary publication nr. 8 1964, p. 6; Pylee, *art. cit.*, p. 175; S. Venkataram, *The status of an unconstitutional statute*, *Journal of Indian Law Institute*, 1963, vol 2, p. 421.

(47) A.I.R. (1959) S.C. 643; 665.

(48) T.K. Tope, *op. cit.*, p. 276-277.

(49) (1951) S.C.R. 632 *op p. 694*.

(50) B.O. Nwabueze, *The machinery of Justice in Nigeria*, p. 183.

(51) P.C. (1963) 1 W.L.R. 949, bevestiging van (1961) 1 All N.L.R. 694.

(52) (1963) N.R.N.L.R. (Northern Region of Nigeria Law Reports) 105.

(53) zie S.G. Davies, *Nigeria-some recent decisions on the constitution*, *The international and Comparative Law Quarterly*, 1962, p. 919; H.H. Marshall, *Interpretation of the constitution of Western Nigeria*, *The International and Comparative Law Quarterly*, 1964, p. 280.

De ganse achtergrond van deze crisis wordt beschreven in O. Odumusu, *The Nigerian Constitution, history and development* ch. 9: *The Western Nigeria Crisis*, p. 276-305 en in K. Ezera, *Constitutional developments in Nigeria*, Cambridge, 1964, p. 270.

(54) (1962) All N.L.R. 328.

(55) de achtergrond van de crisis wordt ter verduidelijking van dit arrest hier uiteengezet.

(56) (1961) 1 All N.L.R. 826.

(57) Bij de oprichting van Nigeria tot federale staat bestonden er drie deelstaaten (Regions). Northern Nigeria, Eastern Nigeria en Western Nigeria. Na hevige onlusten werd in 1962 tot de oprichting van een vierde deelstaat overgegaan: Mid-Western Nigeria.

De grondwetten van de verschillende deelstaten laten toe dat de deelsaat verdeeld wordt in verschillende provincies met aangepaste administratie; zie B.O. Nwabueze, *Constitutional law of the Nigerian Republic*, p. 434 e.v.

(58) (1955) 21 N.L.R. 90.

(59) Lord Greene M.R. in *Carltona Ltd. v. Commissioner of works*, (1943), 2 All E.R. 560 (564): overgenomen in Nigeria zie B.O. Nwabueze, *Constitutional law of the Nigerian Republic*, p. 317.

(60) *Awolowo v. Minister of Internal Affairs*, B.O. Nwabueze, *idem*, p. 317; deze beslissing steunde op het Envels geval *The Mayor of Bradford v. Pickles* (1895) A.C. 587.

(61) Aangestipt zij dat gedurende een noodtoestand de fundamentele rechten niet gewaarborgd zijn (art. 353-359 van de Indiase grondwet). De noodtoestand werd in oktober 1962 uitgevaardigd en bestaat nog steeds; zie *Bulletin de la Commission Internationale de Juristes*, nr 29, 1967, p. 26 e.v. Wat Nigeria betreft *cfr.* supra nr. 4.

(62) *cfr.* supra nr. 11.

(63) *cfr.* supra nr. 17.

(64) art. 14 van de Indiase grondwet; J.K. Mittal, *Right to Equality and the Indian Supreme Court*, *the American Journal of comparative law*, 1965, p. 422.

(65) (1953) S.C.R. 1129.

(66) A.I.R. (1953) S.C. 404.

(67) *Bidy Supply Co. v. Union of India* (1956) S.C.R. 267.

(68) s. 25 van de grondwet 1963.

(69) (1967) N.R.N.L.R. 24.

(70) (1961) All N.L.R. 269

(71) *cfr.* infra nr. 42.

(72) *cfr.* infra nr. 40.

(73) (1961) All N.L.R. 186

(74) (1961) All N.L.R. 199.

(75) dit is de section over de vrijheid van uitdrukking in de grondwet van 1961. De tekst is identiek als s. 25 van de grondwet van 1963, behoudens dat het woord «Crown» vervangen werd door «State».

(76) S.A. de Smith, *op cit.*, p. 187-188.

(77) *cfr.* supra nr. 16.

(78) (1961) N.R.N.L.R. 32.

(79) B.O. Nwabueze, *Constitutional law of the Nigerian Republic*, p. 303.

(80) *Judicial review through writ petition*, *Indian law Institute study* nr. 2, p. 91.

(81) D.D. Basu, *Commentary on the constitution*, p. 345; S.A. de Smith, *Judicial review of administrative action*, London 1959, p. 101-165.

(82) (1945) 18 N.L.R. 12, bevestigd op andere gronden door de West African Court of appeal *Ademola II v. Thomas* (1946) 12 W.A.C.A. 81.

(83) B.O. Nwabueze, *Constitutional law of the Nigerian Republic*, p. 319.

(84) (1956) N.R.N.L.R. 101.

- (85) (1959) 4 F.S.C. (Federal Supreme Court) 38.
- (86) de term «prerogative writs» is een welbekende term in de common law, maar geen jurist is ooit in staat geweest er een bepaling van te geven: S.A. de Smith, *Judicial review of administrative action*, p. 270.
- In Nigeria gebruikt men steeds order, in India writ. In de Engelse wet Administration of Justice (Miscellaneous provisions) Act, 1938 werd de naam writ vervangen door order. De rechtsregels zijn echter dezelfde gebleven en de term «prerogative writs» wordt nog veel gebruikt.
- (87) quo warranto wordt in deze studie niet behandeld omdat het buiten het onderwerp valt. Het is een middel dat onderzoekt of een bepaald persoon wel regelmatig een overheidspositie uitoefent, D.D. Basu, *Shorter Constitution of India* p. 297 en 325.
- (88) M.P. Jain, *Indian Constitutional law*, Bombay, 1962, p. 203; M.C.J. Kagzi, *The Indian Administrative law*, Delhi, 1962, p. 126.
- (89) M.C.J. Kagzi, *op. cit.*, p. 135.
- (90) E. Mc. Whinney, *art. cit.*, *Constitutional review in the world today*, p. 84; over het belang, cfr. *infra* nr. 40
- (91) Sri Ram Sharma, *The Supreme Court and judicial review*, Sholapur, 1953, p. 18.
- (92) Sri Ram Sharma, *The Supreme Court in the Indian Constitution*, Delhi, 1959, p. 279.
- (93) T.C. Basappa v. T. Nagappa, A.I.R. (1954) S.C. 440; Sri Ram Sharma, *The Supreme Court and judicial review*, p. 18; D.D. Basu, *Protection par la constitution des droits civils en Inde, Revue de la commission internationale des juristes*, 1953, p. 170.
- (94) (1961) All N.L.R. 269.
- (95) ed. L. Brett, *Constitutional problems of federalism in Nigeria*, p. 60-61.
- (96) M.C.J. Kagzi, *op. cit.*, p. 126 en 158.
- (97) (1961) 1 All N.L.R. 51.
- (98) M.C.J. Kagzi, *op. cit.* p. 159.
- (99) D.D. Basu, *Commentary on the constitution of India*, p. 331.
- (100) cfr. *supra* nr. 23.
- (101) vonnis van 27 maart 1961, niet gepubliceerd; wordt besproken in een noot van K.B.N., *Journal of the Indian law Institute* 1961, deel 3, p. 374.
- (102) L. De Keyser, *Legitimatie en gronden voor een directe aanvechting van overheidsdaden*, Antwerpen, 1958, p. 57.
- (103) B.O. Nwabueze, *Constitutional law of the Nigerian Republic*, p. 321.
- (104) B.O. Nwabueze, *Constitutional law of the Nigerian Republic*, p. 320.
- (105) B.O. Nwabueze, *Constitutional law of the Nigerian Republic*, p. 321.
- (106) (1961) 1 All N.L.R. 149.
- (107) Het vonnis zegt «judicial», blijkbaar wordt hier «justiciable» bedoeld; vermits het onderscheid tussen een wel of niet «rechterlijke» akte, geen rol speelt voor een declaration.
- (108) cfr. *supra* nr. 17.
- (109) De vorderingen tot declaration worden geregeld door s. 42 van de Specific Relief Act 1877.
- (110) D.D. Basu, *Commentary on the constitution of India*, deel I, p. 285.
- (111) A. Markose, *Judicial control of administrative action in India*, Madras, 1956, p. 607.
- (112) regeling van de injunction s. 54-56.
- (113) B.O. Nwabueze, *Constitutional law of the Nigerian Republic*, p. 323; D.D. Basu, *Introduction to the Constitution of India*, p. 135.
- (114) M.C.J. Kagzi, *op. cit.* p. 145; M.P. Jain, *op. cit.* p. 208.
- (115) A.I.R. (1954) S.C. 493.
- (116) M.C.J. Kagzi, *op. cit.* p. 146.
- (117) *Cooverjee B. Bharucha v. Excise Commissioner and others*, A.I.R. (1954) S.C. 220.
- (118) (1954) 21 N.L.R. 28.
- (119) (1959) 4 F.S.C. 153.
- (120) (1960) L.L.R. (Lagos Law Reports) 129.
- (121) ex parte: *The Bank of the North Ltd.* (1963) N.R.N.L.R. 58.
- (122) M.P. Jain, *op. cit.*, p. 208.
- (123) M.C.J. Kagzi, *op. cit.*, p. 146.
- (124) A.I.R. (1954) S.C. 217.
- (125) D.D. Basu, *Introduction to the constitution of India*, p. 135; M.P. Jain, *op. cit.*, p. 209.
- (126) (1951) S.C.R. 525.
- (127) (1954) S.C.R. 803.
- (128) B.O. Nwabueze, *The Machinery of Justice in Nigeria*, p. 176; D.D. Basu, *Introduction to the constitution of India* p. 135-136.

- (129) (1924) I K.B. 171 op 205.
- (130) M.P. Jain, *op. cit.* p. 209.
- (131) *Judicial review through writ petitions*, Indian law Institute, study nr. 2, p. 61.
- (132) *Nagendra Nath Bora and another v. Commissioner of Hills division and others*, A.I.R. (1958) S.C. 398.
- (133) M.P. Jain, *op. cit.* p. 209.
- (134) M.P. Jain, *op. cit.*, p. 210.
- (135) *Judicial review through writ petition*, p. 64-69. Zie ook in Nigeria: *R.v. The Governor in Council, Western Region of Nigeria and others*, (1961) W.R.N.L.R. (Western Region of Nigeria Law Reports) 86.
- (136) (1958) N.R.N.L.R.5. Dit geval is gesteund op het Engelse geval *R.v. Metropolitan Police Commissioner: ex parte Parker* (1953) 2 All E.R. 717 waar het een intrekking van een taxi-vergunning betrof.
- (137) M.C.J. Kagzi, *op. cit.*, p. 150; M.P. Jain, *op. cit.*, p. 210-211.
- (138) *Basappa v. Nagappa* A.I.R. (1954) S.C.440, de grond van «natural justice» wordt in de praktijk het meest ingeroepen.
- (139) *Re: Umuolu village Group Court* (1953) 20 N.R.L. 111; *R.v. Willidsen Justices*, ex parte Utley (1947) 2 All E.R. 83.
- (140) M.P. Jain, *op. cit.* p. 214.
- (141) (1961) 1 All N.L.R. 379.
- (142) B.O. Nwabueze, *The Machinery of Justice in Nigeria*, p. 171.
- (143) de middelen van beroep en certiorari overdekken elkaar gedeeltelijk, zie B.O. Nwabueze, *ibidem*.
- (144) S.A. de Smith, *Judicial review of administrative action*, bespreekt habeas corpus niet, omdat writs of habeas corpus in dit verband uiterst zeldzaam zijn. Administratieve macht om personen van hun vrijheid te beroven is zeldzaam in vredetijd en arbitraire vasthouding wegens politieke of andere redenen is ongekend (p. 251). In India daarentegen is habeas corpus een zeer veel gebruikte writ; D.D. Basu, *Introduction to the constitution of India*, p. 133.
- Een van de allereerste gevallen over de fundamentele rechten na de inwerkingtreding van de grondwet, betrof de writ of habeas corpus in *Gopalan v. the State of Madras*, cfr. *supra* nr. 11.
- (145) M.C.J. Kagzi, *op. cit.*, p. 157.
- (146) *Gurnupati Keshavram Reddy v. Nafisul Hasam and the State of Uttar Pradesh*, A.I.R. (1954) S.C. 636.
- (147) (1931) A.C. 662.
- (148) De gouverneur putte zijn bevoegdheid uit de Deposed Chiefs Removal Ordinance 1961, welke hem machtigde een opperhoofd, dat door hem of met zijn bekrachtiging afgezet was, te deporteren indien deze deportatie voorgeschreven werd door het gewoonterecht of indien de gouverneur van oordeel was dat deportatie vereist was voor het herstel of het bevestigen van vrede, orde en goed bestuur.
- (149) Dit was niet van veel nut voor de Eleko, vermits ondertussen een Ordinance van 1930 over de benoeming en afzetting van stamhoofden uitgevaardigd was. Hierbij werden vragen betreffende benoeming en afzetting van stamhoofden buiten de bevoegdheid van de rechterlijke macht geplaatst.
- (150) D.D. Basu, *Commentary on the constitution of India*, p. 295.
- (151) S.A. de Smith, *The new commonwealth and its constitutions*, p. 192; India art. 358-359; Nigeria s. 29.
- (152) *The State of Madras v. Srimathi Champakan Dorairajan*, (1951) S.C.R. 525 (531).
- (153) *Re: The Kerala Education Bill* A.I.R. (1958) S.C.956. Dit is een advies van de Supreme Court op grond van art. 143.
- (154) (1951) S.C.R. 682.
- (155) D.D. Basu, *Introduction to the constitution of India*, p. 146.
- (156) D.D. Basu, *Commentary on the constitution of India*, p. 294: zeer ruim geïnterpreteerd, bijvoorbeeld het recht om in dienst te blijven na een onwettig bevel van afkanking.
- (157) *Chiranjit Lal Chowdhuri v. the Union of India and others* (1950) S.C.R. 869.
- (158) *Dwarkadas Shrinivas of Bombay v. the Sholapur Spinning and Weaving Company* (1954) S.C.R. 674.
- (159) (1961) All N.L.R. 259, cfr. *supra* nr. 20.
- (160) de Winton in ed. L. Brett, *Constitutional problems of federalism in Nigeria*, p. 61-62.
- (161) (1962) All N.L.R. 338.
- (162) s.54 Specific Relief act.
- (163) D.D. Basu, *Commentary on the constitution of India*, p. 295; B.O. Nwabueze, *Constitutional law of the Nigerian Republic*, p. 326.
- (164) D.D. Basu, *ibidem*.
- (165) A.I.R. (1953) Calcutta 522.

- (166) (1960) N.R.N.L.R. 24; voor de feitelijke achtergrond cfr. supra nr. 20.
- (167) (1950) S.C.R. 869, cfr. supra nr. 40.
- (168) In India werd het woord « reasonable » slechts toegevoegd door het 1^e amendement 1951.
- (169) D.D. Basu, Introduction to the constitution of India, p. 102-103; V.G. Ramchandran, The test of reasonable restriction in art. 19 of the Indian Constitution, *The Supreme Court Journal* (India) 1953 XVI p. 86.
- (170) (1950) S.C.R. 594; dit belangrijk geval werd gevolgd in *Brij Bhushan and another v. the State of Delhi*, (1950) S.C.R. 605, waar de voorafgaandelijke censuur opgelegd door een plaatselijke wet de doelstellingen der redelijke beperkingen van art. 19 te buiten ging.
- (171) (1961) A.L.L.R. 186.
- (172) s.108 van de grondwet van 1960; substantiële rechtsvragen betreffende interpretatie van de grondwet mogen aan de Supreme Court gericht worden; in de grondwet van 1963 is dit s.115.
- (173) (1950) S.C.R. 759.
- (174) S.A. de Smith, op. cit., p. 190.
- (175) A.I.R. (1955) S.C. 123.
- (176) *Keshavan Madhava Menon v. the State of Bombay* (1951) S.C.R. 228.
- (177) A.I.R. (1955) S.C. 781.
- (178) A.I.R. (1958) Bombay 181.
- (179) D.D. Basu, Shorter constitution of India, p. 23; S. Venkataram, The status of an unconstitutional statute, *Journal of the Indian Law Institute*, 1960, deel II, p. 421.
- (180) T.K. Tope, The constitution of India, p. 277 is daarentegen van mening dat de nietigheid wegens onverenigbaarheid tussen unie- en staatswet, slechts de niet-werkzaamheid (inoperative) betekent, met het gevolg, mocht de uniewet terug ingetrokken worden, de staatswet zou heroplevend.
- (181) S.D.K. Sen, The Indian constitution, p. 182.
- (182) S.D.K. Sen, op. cit., p. 182-190.
- (183) A.I.R. (1959) S.C. 648.
- (184) S.D.K. Sen, op. cit., p. 189.
- (185) S. Venkataram, art. cit., 415.
- (186) Nigeria, s.1; India, art. 13 en 254.

- (187) S.D.K. Sen, op. cit., p. 190.
- (188) *Romesh Thappar v. the State of Madras* (1950) S.C.R. 594.
- (189) *Express Newspaper (private) Ltd. and another v. the Union of India and others* (1959) S.C.R. 12.
- (190) *Hamdard Dawakhana (wakf) Lal Kuan Delhi and another v. Union of India and others*, (1960) 2. S.C.R. 671.
- (191) T.K. Tope, op. cit. p. 277-278; D.D. Basu, Shorter constitution of India, p. 19-20; M.P. Jain, op. cit. p. 325-353; S.D.K. Sen op. cit. p. 190.
- (192) S.D.K. Sen, op. cit., p. 190.
- (193) (1951) S.C.R. 632.
- (194) *Behram Khursid Pesikaka v. the State of Bombay* A.I.R. (1955) S.C. 123.
- (195) Sir Orby Mootham, Constitutional writs in India, p. 104 in ed. J.N.D. Anderson, Changing law in developing countries, London, 1963.
- (196) T.K. Tope, The constitution of India, p. 200; *Bengal Immunity Case*, (1955) S.C.J. 672.
- (197) D. Engelhardt; Das richterliche Prüfungsrecht im modernen Verfassungsstaat, *Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart*, N.F. Bd. 8, 1959, p. 135.
- (198) ed. L. Brett, Constitutional problems of federalism in Nigeria, p. 20, het beroep op de nietigheid van een wet, zal waarschijnlijk veel meer bij verweer dan door eis ingeroepen worden.
- (199) Sir O. Mootham art. cit., p. 104-105; B.O. Nwabueze, art. cit. *International and comparative law quarterly*, p. 10-11.
- (200) E. Mc. Whinney, Constitutional review in the Commonwealth, *Internationales Kolloquium*, p. 83.
- (201) cfr. supra inleiding nr. 9.
- (202) Sir O. Mootham, art. cit., p. 102-103.
- (203) M.C.J. Kagzi, op. cit., p. 127-128.
- (204) A.I.R. (1953) Allahabad 477.
- (205) op p. 478-479.
- (206) (1961) 2 S.C.R. 828.
- (207) p. 845.
- (208) zie noot K.B.N., *Journal of the Indian Law Institute*, 1961, deel III, p. 376.
- (209) (1928) 8 N.L.R. 41.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 28 april 1966.

Voorzitter: M. Bayot.
Raadsheer-verslaggever: M. Polet.
Advocaat-generaal: M. Mahaux.
Advocaten: Mrs. Fally en Van Ryn.

1. **Rechtsvordering. — Rechtspersoon. — Vakvereniging. — Bevoegdheid om in rechten op te treden.**
2. **Ondernemingsraad. — Comité voor veiligheid. — Beroepsorganisaties zonder rechtspersoonlijkheid. — Betwisting over datum van de verkiezingen.**

1. In zover de bepalingen van de wetgeving betreffende de ondernemingsraden en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen aan beroepsorganisaties die geen rechtspersoonlijkheid hebben, de bevoegdheid toekennen om in sommige gevallen in rechte op te treden, zijn die regels uitzonderlijk en kunnen zij niet bij wijze van analogie tot andere gevallen uitgebreid worden.
2. De wetgeving betreffende de ondernemingsraden en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen kent aan beroepsorganisaties zonder rechtspersoonlijkheid niet de bevoegdheid toe een gerechtelijke vordering uit te oefenen betreffende een betwisting over de bepaling van de datum waarop de verkiezingen van de personeelsafgevaardigden bij de voornoemde raden en comités moeten aangekondigd worden,

en van de datum waarop de verkiezingen moeten plaatshebben.

N.V. Les autos taxis de Bruxelles t./ Le Syndicat des employés techniciens et cadres de Belgique.

Gelet op de bestreden sententie, op 23 april 1963 in laatste aanleg gewezen voor de werkrechtensraad te Brussel, gemengde speciale kamer;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artt. 55 van de wet van 9 juli 1926 op de werkrechtensraden, 24 van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, vervangen door art. 8 van de wet van 28 januari 1963, 30 van het besluit van de Regent van 13 juli 1949 waarbij de verkiezing van de afgevaardigden van het personeel bij de ondernemingsraden wordt ingericht, (gewijzigd door art. 9 van het besluit van de Regent van 11 januari 1950 en vervangen door art. 12 van het koninklijk besluit van 31 januari 1963) 1, inzonderheid par. 4, littera h, van de wet van 10 juni 1952 betreffende de gezondheid en de veiligheid van de arbeiders en de salubriteit van het werk en van de werkplaatsen (aangevuld door de artt. 3 van de wet van 17 juli 1957 en 11 van de wet van 28 januari 1963) 49 en 51 van het koninklijk besluit van 22 april 1958 betreffende de aanwijziging van de afgevaardigden van het personeel bij de comités en arrondissementscomités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen (gezegd art. 49 vervangen door art. 10 van het koninklijk besluit van 31 januari 1963) doordat de bestreden sententie, door de bijzondere ge-

mengde kamer van de werkrechtsheraad gewezen, zonder voorafgaande poging tot verzoening en in laatste aanleg uitspraak doet over het beroep door verweerder ingesteld, als belanghebbende vertegenwoordigende organisatie, met het doel de eerste verkiezingen van de afgevaardigden van het personeel bij de ondernemingsraad en bij het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen, welke bij eiseres moesten ingesteld worden, op een andere datum te laten vaststellen dan degene waarop eiseres gezegde verkiezingen vastgesteld had en welke door aanplakking ter kennis van de arbeiders van de onderneming gebracht werd terwijl 1) de geschillen welke voortspruiten uit de toepassing van de wetgeving betreffende de ondernemingsraden en uit haar uitvoeringsbesluiten, krachtens art. 24 van de wet van 20 september 1948, vervangen door art. 8 van de wet van 28 januari 1963, in beginsel voor de afzonderlijke gevallen door de werkrechtsheraad bevestigd worden en hetzelfde geldt, volgens art. 1, par. 4, h, van de wet van 10 juni 1952 aangevuld door de artt. 3 van de wet van 17 juli 1957 en 11 van de wet van 28 januari 1963, voor de betwistingen voortspruitende uit de toepassing van de wetgeving betreffende de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen en van haar uitvoeringsbesluiten; terwijl deze betwistingen beslecht moeten worden volgens de gewone rechtspleging, en namelijk voorafgaandelijk, overeenkomstig art. 55 van de wet van 9 juli 1926, aan het verzoeningsbureau onderworpen moeten worden; 2) terwijl de uitvoeringsbesluiten van de wet van 20 september 1948, namelijk het besluit van de Regent van 13 juli 1949 en zijn art. 30 gewijzigd door art. 9 van het besluit van de Regent van 11 januari 1950 en vervangen door art. 12 van het koninklijk besluit van 31 januari 1963, en het besluit van de Regent van 23 november 1949 in zijn artt. 8 en 9, onderscheidenlijk door de artt. 5 en 6 van het koninklijk besluit van 31 januari 1963 vervangen, ter zake verkiezingen van afgevaardigden van het personeel bij de ondernemingsraden slechts een bijzondere rechtspleging zonder voorafgaandelijke poging tot verzoening inrichten wat betreft hetzij de vernietiging van de verkiezingen, hetzij de samenstelling van de verkiezingslijsten hetgeen ter zake niet het geval was; terwijl het uitvoeringsbesluit van de wet van 10 juni 1952, te weten het koninklijk besluit van 22 april 1958 in zijn artt. 49 en 51, gezegd art. 49 vervangen door art. 10 van het koninklijk besluit van 31 januari 1963 ter zake verkiezingen van de afgevaardigden van het personeel bij de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen slechts een bijzondere rechtspleging zonder voorafgaandelijke poging tot verzoening inricht wat betreft de vernietiging van de verkiezingen, hetgeen evenmin ten deze het geval was; 3) terwijl de belanghebbende representatieve organisaties enerzijds, naar luid van art. 24 van de wet van 20 september 1949, vervangen door art. 8 van de wet van 20 januari 1963, en van art. 30 van het besluit van de Regent van 13 juli 1949, gewijzigd door art. 9 van het besluit van de Regent van 11 januari 1950 en vervangen door art. 12 van het koninklijk besluit van 31 januari 1963, slechts ertoe gemachtigd zijn beroepen inzake verkiezingen van afgevaardigden van het personeel bij de ondernemingsraden in te stellen indien het gaat over beroepen strekkende tot nietigverklaring van de verkiezingen hetgeen ten deze niet het geval was en, anderzijds, volgens art. 1, par. 4, h, van de wet van 10 juni 1952, aangevuld door de artt. 3 van de wet van 17 juli 1957 en 11 van de wet van 28 januari 1963, en volgens art. 49 van het koninklijk besluit van 22 april 1958, vervangen door art. 10 van het koninklijk besluit van 31 januari 1963, slechts ertoe gemachtigd zijn beroepen inzake verkiezingen van afgevaardigden van het

personeel bij de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen in te stellen voor zover het insgelijks gaat om beroepen strekkende tot de nietigverklaring van de verkiezingen, hetgeen evenmin het geval ten deze was:

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat de regels welke aan beroepsgroeperingen of organisaties de bevoegdheid toekennen in rechten op te treden, de openbare orde aanbelangen;

Dat op zulkdanige regelen gesteund, het middel dus voor het eerst vóór het Hof kan ingeroepen worden;

Overwegende dat bij verstek uitspraak doende over de eis ingesteld door de hier verwerende partij, de werkrechtsheraad deze eis ontvankelijk en gegrond verklaard heeft;

Dat eiseres verzet gedaan hebbende, de bestreden sententie het verzet ontvankelijk, maar niet gegrond verklaart;

Overwegende dat de aan de werkrechtsheraad overgelegde betwisting als voorwerp had de bepaling van de datum waarop de verkiezingen van de afgevaardigden van het personeel van de vennootschap eiseres bij de onderneming raad een bij het comité voor veiligheid en gezondheid bij wijze van aanplakking aangekondigd moesten worden en van de datum waarop deze verkiezingen werkelijk plaats moesten hebben;

Overwegende dat de verwerende partij zich niet op de burgerlijke persoonlijkheid beroept;

Overwegende dat geen enkele wetsbepaling bepaalt dat representatieve organisaties van de arbeiders welke deze persoonlijkheid niet hebben bij de bevoegde rechts machten een eis mogen instellen betreffende een betwisting gelijk aan deze waarover het gaat;

Overwegende dat, indien de bepalingen vervat in de wetgeving betreffende de ondernemingsraden en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen, namelijk art. 24 van de wet van 20 september 1948 gewijzigd door art. 8 van de wet van 28 januari 1963, en art. 1, par. 4, littera h, van de wet van 10 juni 1952, aangevuld door art. 3 van de wet van 17 juli 1957 en gewijzigd door art. 11, 2e lid, van bovengemelde wet van 28 januari 1963, in sommige gevallen, de representatieve organisaties van arbeiders ertoe machtigen een gerechtelijke vordering uit te oefenen, deze betwisting vreemd is aan die welke door deze bepalingen voorzien zijn,

Overwegende dat in zover zij aan beroepsorganisaties welke de burgerlijke persoonlijkheid niet hebben, de bevoegdheid om in rechten op te treden toekennen, deze regels uitzonderlijk zijn en, derhalve, voor beperkende interpretatie vatbaar;

Dat zij dienvolgens, bij wijze van analogie, niet tot het onderhavig geval kunnen uitgebreid worden;

Overwegende dat uit deze overwegingen volgt dat het dispositief, dat de door de verwerende partij ingestelde eis ontvankelijk verklaart, niet wettelijk gerechtvaardigd is;

Dat het derde onderdeel van het middel dus gegrond is;

En overwegende, voor het overige, dat de vernietiging van de over de ontvankelijkheid van de eis gewezen beslissing de nietgiverklaring van de beslissingen welke er het gevolg van zijn medebrengt;

Om deze redenen:

Vernietigt de bestreden sententie;

Beveelt dat melding van dit arrest zal gemaakt worden op de kant van de vernietigde beslissing;

Veroordeelt de verwerende partij in de kosten;

Veroordeelt de zaak naar de Werkrechtersraad van beroep te Bergen, speciaal gemengde kamer.

NOOT: Verg. Arbeidsgerechtigd van beroep, Bergen. 16 januari 1965, Pas. 1966, III, 65, dat, volgens de samenvatting impliciet, beslist dat de meest representatieve organisaties van arbeiders, zelfs zonder rechtspersoonlijkheid, in rechten kunnen optreden inzake sociale verkiezingen.

HOF VAN CASSATIE.

1e Kamer. — 12 november 1966.

Voorzitter: M. Belpaire.

Raadsheer-verslaggever: M. de Vreese.

Procureur-generaal: M. Hayoit de Termicourt.

Advokaten: Mrs. De Bruyn en Van Leynseele.

Verzekeringen. — Verhaal tegen de verzekerde. — «Persoon die niet voldoet aan de voorwaarden door de Belgische wet en reglementen voorgeschreven om dat voertuig te mogen besturen». — Interpretatie. — Verzekerde gestraft op grond van art. 2-3 van de wet van 1 aug. 1899.

Waar het bestreden arrest de termen van art. 25, 6° van het verzekeringscontract «voertuig bestuurd door een persoon die niet voldoet aan de voorwaarden door de Belgische wet en reglementen voorgeschreven om dat voertuig te mogen besturen» interpreteert als enkel zulke categoriën van personen bedoelende die, luidens die wet of die reglementen, het recht niet hebben of van het recht vervallen zijn verklaard om een motorrijtuig te besturen, geeft het van dit artikel 25, 6° geen uitleg die met de termen ervan onverenigbaar is.

Door vast te stellen dat, gezien de interpretatie die het van dat art. 25, 6° geeft, de daarin bedoelde eventualiteit door de veroordeling van het bestuur wegens inbreuk op art. 2-3 van de wet van 1 augustus 1899 niet verwezenlijkt was, miskent het bestreden arrest evenmin het gezag van het gewijsde van de strafrechtelijke beslissing waarbij de bestuurder wegens inbreuk op die wetsbepaling veroordeeld werd.

N.V. Le Secours de Belgique t./ Truyens.

Gelet op het bestreden arrest, op 11 januari 1963 door het Hof van beroep te Luik gewezen;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikels 1107, 1134, 1135, 1319, 1320, 1322, 1350, 1351, 1352 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 4, van de wet van 17 april 1878 bevattende de voorafgaande titel van het Wetboek van rechtspleging in strafzaken, 2-3, inzonderheid lid 1, van de wet van 1 augustus 1899 houdende herziening van de wetgeving en de reglementen op de politie van het vervoer, gewijzigd bij de wet van 15 april 1958, en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest de rechtsvordering van eiseres tot terugbetaling van de door haar aan het slachtoffer van het ongeval uitgekeerde vergoedingen afwijst, in zover gezegde vordering steunde op de artikelen 24 en 25, 6, van de algemene voorwaarden van de op 12 juni 1959 door partijen ondertekende verzekeringspolis van burgerlijke aansprakelijkheid, op grond dat er geen aanwijzingen voorhanden zijn dat verweerder aan de wettelijke en reglementaire voorwaarden tot het besturen van een voertuig niet voldeed, terwijl deze onbepaalde en dubbelzinnige grond met een ontbreken van redenen gelijkstaat, daar hij in het midden laat of het hof van beroep in rechte oordeelt dat verweerder, hoewel hij, bij een in

kracht van gewijsde gegaan arrest van het Hof van beroep te Luik van 30 mei 1961, ten gevolge van het ongeval veroordeeld werd wegens overtreding van artikel 2-3 van de wet van 1 augustus 1899, gewijzigd bij deze van 15 april 1958, nochtans niet mocht beschouwd worden als hebbende zijn motorrijtuig bestuurd op het ogenblik van het ongeval toen hij niet voldeed aan de door de Belgische wet en reglementen voorgeschreven voorwaarden om dat motorrijtuig te mogen besturen, dan wel of het hof van beroep eenvoudig in feite oordeelt dat generlei bewijs van het besturen van het voertuig onder die omstandigheden voorhanden was (schending van artikel 97 van de Grondwet),

doordat het bestreden arrest, in het eerste geval, zowel het gezag van het gewijsde, toegekend aan het arrest van 30 mei 1961, dat verweerder wegens inbreuk op artikel 2-3 van de wet van 1 augustus 1899, gewijzigd bij deze van 15 april 1958, veroordeeld heeft, miskent als de overeenkomst tussen partijen die aan eiseres een verhaal toekent in alle gevallen waarin het motorrijtuig op het ogenblik van het ongeval bestuurd wordt door een persoon die niet voldoet aan de voorwaarden door de Belgische wet en reglementen voorgeschreven om dat voertuig te mogen besturen, voormelde door verweerder opgelopen veroordeling implicerende dat deze eventualiteit verwezenlijkt werd (schending van de artikels 1350, 1351, 1352 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 4, van de wet van 17 april 1878, 1107, 1134, 1135 van het Burgerlijk Wetboek, en 2-3 van de wet van 1 augustus 1899, gewijzigd bij deze van 15 april 1958), en doordat het arrest, in het tweede geval, de bewijskracht miskent van de conclusie van eiseres voor het hof van beroep, aangezien deze zich tot staving van haar vordering uitdrukkelijk beriep op de veroordeling van verweerder bij het arrest van 30 mei 1961 «wegens het feit meer dan 1,5 gram per duizend alcoholgehalte in het bloed gehad te hebben» (schending van de artikels 1319, 1320, en 1322 van het Burgerlijk Wetboek), en bovendien de reden niet te kennen geeft van zijn weigering in de bij het arrest van 30 mei 1961 uitgesproken veroordeling het bewijs ervan te vinden dat verweerder, op het ogenblik dat hij het ongeval veroorzaakte, niet voldeed aan de wettelijke en reglementaire vereisten om zijn voertuig te mogen besturen (schending van artikel 97 van de Grondwet);

Overwegende dat het bestreden arrest, na bij verwijzing naar redenen van het beroepen vonnis, te hebben vastgesteld dat verweerder, bij een in kracht van gewijsde gegaan arrest van 30 mei 1961, veroordeeld was wegens het besturen van zijn voertuig op een ogenblik waarop het alcoholgehalte in zijn bloed minstens 1,5 gram per duizend bedroeg, oordeelt dat de door eiseres aan artikel 25, 6°, van het verzekeringscontract ontleende voorbeelden van gevallen waarin aan de verzekeraar een verhaal tegen de verzekeringsnemer wordt toegekend, voorbeelden zijn waarin de bestuurder niet voldoet aan sommige wettelijke voorwaarden en waarin de bestuurder het recht ontnomen is een voertuig te besturen, en die derhalve «niet mogen worden uitgebreid» tot het litigieuze geval;

Overwegende dat het arrest zodoende te kennen geeft dat, naar het oordeel van het hof van beroep, indien het bewezen is dat verweerder zijn voertuig in die bepaalde toestand van intoxicatie heeft bestuurd, die omstandigheid nochtans niet inhoudt dat verweerder mag worden beschouwd als hebbende zijn motorrijtuig bestuurd op het ogenblik van het ongeval toen hij, in de zin van artikel 25, 6°, van het verzekeringscontract, «niet voldeed aan de voorwaarden door de Belgische wet en reglementen voorgeschreven om dat motorrijtuig te mogen besturen»;

Overwegende dat de beweerde onbepaaldheid of dubbelzinnigheid in de motivering niet voorhanden is;

Overwegende dat uit het antwoord op het eerste middel zal blijken dat het arrest, door aldus te beslissen noch het

gezag van het gewijsde miskent van het arrest van 30 mei 1961 waarbij verweerder wegens inbreuk op artikel 2-3 van de wet van 1 augustus 1899 werd veroordeeld, noch de bewijskracht van het tussen partijen gesloten verzekeringscontract ;

Overwegende dat het middel feitelijk grondslag mist ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikels 1107, 1134, 1135, 1319, 1320, 1322, 1350, 1351, 1352 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 4, van de wet van 17 april 1878 bevattende de voorafgaande titel van het Wetboek van rechtspleging in strafzaken, 2-3, inzonderheid lid 1, van de wet van 1 augustus 1899 houdende herziening van de wetgeving en van de reglementen op de politie van het vervoer, gewijzigd bij de wet van 15 april 1958, en 97 van de Grondwet, doordat het bestreden arrest de rechtsvordering van eiseres tot terugbetaling van de door haar aan het slachtoffer van het ongeval uitgekeerde vergoedingen afwijst, in zover gezegde vordering steunde op de artikelen 24 en 25, 6 van de algemene voorwaarden van de op 12 juni 1959 door partijen ondertekende verzekeringspolis van burgerlijke aansprakelijkheid, om de reden dat uit geen enkel element van het geding met enige zekerheid kan afgeleid worden dat verweerder niet meer de nodige geschiktheid bezat om een voertuig te besturen, dat het in zijn bloed vastgestelde alcoholgehalte niet noodzakelijk op dergelijke ongeschiktheid wijst, dat de gedraging van verweerder niet eens met enige waarschijnlijkheid kan toegeschreven worden aan een abnormale toestand van zijnterwege, dat een ongeval, zoals dit door verweerder veroorzaakt, aan ieder bestuurder die een ogenblik onoplettend is kan overkomen, dat, zelfs zo het door eiseres op zich genomen risico verzwaaard werd, dan nog dergelijke verzwaaring niet bewust geschiedde, dat de voorbeelden door eiseres aangehaald en getrokken uit de verzekeringspolis, waarbij haar een recht van verhaal wordt toegekend wanneer de bestuurder niet voldoet aan sommige wettelijke voorwaarden, niet mogen uitgebreid worden buiten hun raam, waarin uitsluitend behoren gearangschikt te worden al de mogelijke redenen die een persoon het recht ontnemen een voertuig te besturen, en niet die welke hem ertoe zouden moeten aanzetten van dit recht geen gebruik te maken, en dat er geen aanwijzingen voorhanden zijn dat verweerder aan de wettelijke en reglementaire voorwaarden tot het besturen van een voertuig niet voldeed, terwijl de ingeroepen, bij overeenkomst vastgelegde bepalingen, zonder voorbehoud, ten behoeve van de verzekeraar een recht van verhaal tegen de verzekerde bedingen, tot terugbetaling van de vergoedingen welke ten gevolge van een ongeval verschuldigd zijn, in alle gevallen waarin het motorrijtuig op het ogenblik van het ongeval bestuurd wordt door een persoon die niet voldoet aan de door de Belgische wet en reglementen voorgeschreven voorwaarden, en terwijl deze eventualiteit verwezenlijkt was aangezien verweerder ten gevolge van het ongeval, bij een in kracht van gewijsde gegaan arrest van het Hof van beroep te Luik van 30 mei 1961 veroordeeld werd, om, bij overtreding van artikel 2-3 van de wet van 1 augustus 1899, gewijzigd bij deze van 15 april 1958, zijn motorrijtuig op een openbare plaats bestuurd te hebben, na alcoholische dranken in zodanige hoeveelheid te hebben gebruikt dat het alcoholgehalte in zijn bloed, op het ogenblik dat hij bestuurde, ten minste 1,5 gram per duizend bedroeg, en hij bijgevolg niet voldeed, op het ogenblik van het ongeval, aan de wettelijke vereisten om zijn motorrijtuig te besturen, en terwijl derhalve het arrest, door desniettemin op de hierboven aangeklaagde gronden te weigeren de op bedoelde conventionele bepalingen gesteunde vordering in te willigen, het gezag van het gewijsde van meergemeld arrest van 30 mei 1961 miskent (schending van de artikels 1350, 1351, 1352 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 4, van de wet van 17 april

1878 en 2-3, inzonderheid lid 1, van de wet van 1 augustus 1899), alsmede de bewijskracht van de verzekeringspolis (schending van de artikels 1107, 1134, 1135, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 2-3 van de wet van 1 augustus 1899), en in elk geval het verwerpen van de vordering van eiseres niet naar de eis van de wet met redenen omkleedt (schending van artikel 97 van de Grondwet) ;

Overwegende dat, luidens artikel 25, 6°, van het tussen partijen gesloten verzekeringscontract, het in artikel 24 bepaalde recht van verhaal op de verzekeringsnemer aan de verzekeraar wordt toegekend « wanneer het motorvoertuig op het ogenblik van het ongeval bestuurd wordt door een persoon die niet voldoet aan de voorwaarden door de Belgische wet en reglementen voorgeschreven om dat voertuig te mogen besturen, bij voorbeeld door een persoon die van het recht om te sturen vervallen verklaard is of een persoon die de vereiste minimumleeftijd niet bereikt heeft » ;

Overwegende dat het arrest beslist dat de omstandigheid dat verweerder, bij een in kracht van gewijsde gegaan arrest van 30 mei 1961, werd veroordeeld wegens inbreuk op artikel 2-3 van de wet van 1 augustus 1899, niet betekent dat de in artikel 25, 6°, van het contract bedoelde eventualiteit verwezenlijkt was ;

Overwegende dat het arrest tot staving van die beslissing erop wijst dat de in de voormelde bepaling van het verzekeringscontract opgesomde voorbeelden van gevallen waarin aan de verzekeraar een verhaal tegen de verzekeringsnemer wordt toegekend wanneer de bestuurder niet voldoet aan sommige wettelijke voorwaarden, voorbeelden betreffen waartoe uitsluitend die redenen behoren die een persoon « het recht ontnemen een voertuig te besturen » en « niet die welke hem ertoe zouden moeten aanzetten van dit recht geen gebruik te maken », en dat die voorbeelden niet buiten dit kader mogen worden uitgebreid tot gevallen zoals het litigieuze ;

Overwegende dat het arrest zodoende zijn beslissing naar de eis van artikel 97 van de Grondwet passend met redenen omkleedt ;

Overwegende dat uit het bovenstaande tevens blijkt dat het arrest de termen van artikel 25, 6°, van het verzekeringscontract « voertuig bestuurd door een persoon die niet voldoet aan de voorwaarden door de Belgische wet en reglementen voorgeschreven om dat voertuig te mogen besturen » interpreteert als enkel zulke categorieën van personen bedoelende die luidens die wet of die reglementen, het recht niet hebben of van het recht vervallen zijn verklaard om een motorrijtuig te besturen ;

Overwegende dat het arrest zodoende van dit artikel 25, 6°, geen uitleg geeft die met de termen ervan onverenigbaar is ;

Overwegende dat het arrest, door vast te stellen dat, gezien de interpretatie die het van voormeld artikel 25, 6°, geeft, de daarin bedoelde eventualiteit door de veroordeling van verweerder wegens inbreuk op artikel 2-3 van de wet van 1 augustus 1899 niet verwezenlijkt was, evenmin het gezag van het gewijsde miskent van het arrest van 30 mei 1961 waarbij verweerder wegens inbreuk op die wetsbepaling veroordeeld werd ;

Overwegende dat het middel feitelijke grondslag mist ;

Om deze redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

RAAD VAN STATE

7e Kamer. — 22 juni 1966.

Voorzitter: M. Decleire.
Raadsheren: M.M. Adriaens en Vermeulen.
Substituut auditeur-generaal: M. Haesaert.
Advocaat: Mr. Wolff.

Rechtspleging. — Termijn voor het indienen van het verzoekschrift.

Artikel 88 van de regeling van de rechtspleging voor de afdeling administratie van de Raad van State voorziet enkel de verlenging van de door artikel 4 van die regeling gestelde termijnen voor het geval dat de dag waarop die termijn afloopt, een zondag of een wettig erkende feestdag is. Deze regel is van dwingend recht en het blijkt niet door welke redenen een analogische toepassing van de wet van 23 december 1963 op de berekening van de termijnen voor het instellen van een beroep bij de Raad van State zou kunnen worden gerechtvaardigd, temeer dat de postkantoren aangetekende brieven op zaterdag aanvaarden.

Van Droogenbroek t./ Belgische Staat (Vice-Eerste-Minister en Minister van Begroting).

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van de beslissing van 8 maart 1965, waarbij de commissie van beroep voor vergoedingspensioenen het hoger beroep d.t. verzoekster had ingediend tegen de beslissing dd. 10 februari 1961 van de commissie van vergoedingspensioenen ongegrond verklaart en de beslissing waarvan beroep bekrachtigt dat de bestreden beslissing op 6 april 1965 ter kennis van verzoekster werd gebracht;

Overwegende dat de tegenpartij doet gelden dat de termijn om het bij artikel 9 van de wet van 23 december 1946 voorziene beroep in te dienen verstreek op 5 juni 1965; dat verzoekster daarentegen inbrengt dat naar analogie met de berekening van de termijnen in strafzaken, zoals de wet van 23 december 1963 thans die berekening regelt, de termijn voor de instelling van een beroep bij de Raad van State, wanneer die termijn op een zaterdag vervalt, tot de eerstvolgende werkdag verlengd wordt; dat verzoekster, overeenkomstig haar opvatting, er verder op wijst dat de 5 juni 1965, dag waarop de termijn om haar beroep in te stellen normaal verviel, de zaterdag vóór Pinksteren was en dat zij derhalve haar beroep de eerste werkdag die daarop volgde, nl. 8 juni 1965, aan de post mocht afgeven, zodat haar beroep geldig zou zijn ingesteld;

Overwegende dat artikel 88 van de regeling van de rechtspleging voor de afdeling administratie van de Raad van State de verlenging van de door artikel 4 van die regeling gestelde termijnen enkel voorziet voor het geval dat de dag waarop die termijn afloopt, een zondag of een wettig erkende feestdag is; dat deze regel van dwingend recht is en niet blijkt door welke redenen een analogische toepassing van de wet van 23 december 1963 op de berekening van de termijnen voor het instellen van een beroep bij de Raad van State zou kunnen worden gerechtvaardigd, te meer dat de postkantoren aangetekende brieven op zaterdag aanvaarden; dat verzoeksters verweermiddel tegen de aangevoerde exceptie niet opgaat; dat het beroep derhalve buiten de termijn werd ingesteld en niet ontvankelijk is,

Besluit:

Artikel 1. — Het beroep is verworpen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

11 januari 1967.

Voorzitter: M. Paës.
Raadsheren: M.M. de Smedt en Scheyvaerts.
Advocaat-generaal: Mr. Smets.

Geneesheer. — Geheimhouding.

Geen schending van het beroepsgeheim indien het ongeval op de openbare weg gebeurd is.

Overwegende dat ter zake de zienswijze van de eerste rechter niet kan bijgetreden worden; dat, door de politie-overheid in te lichten nopens het gebeurde ongeval, de geneesheer geen eigenlijk geheim feit kenbaar maakte, daar de gevolgen van dit ongeval op de openbare weg, en meer bepaald op het voetpad, door iedereen waarneembaar waren onder de vorm van het beschadigd voertuig en van de doorgebroken electriciteitspaal, zodat wel niemand eraan kon denken het voorval verborgen te houden.

NOOT: 1. Zie R.W. 1958-59 blz. 1719 en vooral R.W. 1966-67 blz. 714, vonnis hervormd door dit arrest.

2. Wij denken niet dat dit arrest doorslag zal geven aan de rechtspraak. Inderdaad kan het wel aangenomen worden dat, indien het verkeersongeval op de openbare weg plaatsgreep, door iedereen kon waargenomen worden, op voorwaarde nochtans dat het ongeval bij volle dag gebeurde en het voertuig niet tijdig geborgen werd.

Ook is het eventueel mogelijk vast te stellen dat het hier ging over een verkeersongeval met gekwetsten, maar dit nogmaals onder hoger vermeld voorbehoud en enkel indien er bloedsporen achtergelaten werden.

Maar, wat de staat van dronkenschap van de bestuurder betreft, gaat de redenering van dit arrest niet op, wanneer niemand de dronken toestand van de bestuurder vastgesteld of aan de politie aangegeven heeft, tenzij de dokter, tot wie de bestuurder en zijn gekwetste inzittende zich in vertrouwen gericht hebben.

Het gebeurlijk later vaststellen door de politie van het ongeval op de openbare weg gebeurd, het opsporen van de eigenaar van het beschadigd voertuig op grond van de nummerplaat van dat laatste en het vinden van de bestuurder kunnen immers zoveel tijd in beslag nemen, dat de bestuurder reeds lang ontnuchterd is voor de politie hem vindt.

Sociaal gesproken levert de stelling van dit arrest een zeker gevaar op. Inderdaad, indien een dronken bestuurder niet meer mag rekenen op het beroepsgeheim van de geneesheer, zal hij geneigd zijn zich niet meer onmiddellijk tot een dokter te wenden, dit met al de schadelijke gevolgen voor zijn gekwetste inzittende, dit natuurlijk afgezien van art. 422 bis en ter van het S.W.B., dat nochtans minder strenge straffen voorziet dan art. 2-4 van de W. van 1-8-99, die de dronkenschap aan het stuur bestraft.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

HOF VAN BEROEP TE GENT

Kamer van inbeschuldigingstelling. — 22 maart 1967.

Voorzitter dwn.: M. William De Clercq.

Raadsheren: M.M. Desplenter en Struye de Swieland.

Substituut-procureur-generaal: M. Châtel.

Verdovende middelen. — Geneesheer. — Bedrieglijke aanschaffing.

Wanneer een geneesheer, door middel van eigen voorschriften, telkens voor een geringe hoeveelheid opgesteld, zich verdovende middelen bij verscheidene apothekers aanschafft, bestaat het vermoeden dat hij aldus handelt om de schijn te verwekken dat deze verdovende middelen voor patiënten bestemd zijn, en om op dergelijke wijze de verplichtingen en toezichtsmaatregelen, bepaald bij de artikels 22 en 23 van het K.B. van 31 december 1930 te ontduiken.

Er bestaan derhalve voldoende schuldaanwijzingen om deze geneesheer naar de correctionele rechtbank te verwijzen op grond van de telastlegging van bedrieglijke aanschaffing van deze verdovende middelen, wanbedrijf voorzien bij de artikels 21 en 28 van voormeld koninklijk besluit.

O.M. t./ Dr. G...

Gelet op de stukken van de strafrechtspleging ten laste van: Dr. G....., geneesheer, wonende te X.....;

Verdacht van:

te X..... van 1 januari 1962 tot 2 juli 1965: bij inbreuk op artikel 21 van het Koninklijk Besluit van 31 december 1930, door middel van vals voorschrift, van valse aanvraag, van valse handtekening of van enig ander bedrieglijk middel, verdovingsmiddelen te hebben verkregen of getracht te verkrijgen, namelijk « Spasalgine », « Dolantine » en « Eucodal »;

Gelet op de vordering van de heer Procureur des Konings te X....., gedagtekend 14 januari 1967, en strekkende tot de verwijzing van de verdachte naar de correctionele rechtbank op grond van het hierboven aangehaald wanbedrijf;

Gelet op de beschikking van de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg te X....., gedagtekend 7 februari 1967, waarbij o.m. gezegd wordt « dat er geen aanleiding is tot vervolging lastens verdachte G..... »;

Gelet op het hoger beroep door de heer Procureur des Konings te Kortrijk tegen voormelde beschikking op 7 februari 1967 ingesteld;

Vordert: dat het aan het Hof, Kamer van Inbeschuldigingstelling zou behagen:

I. Nopens de ontvankelijkheid van het hoger beroep.

1) Vast te stellen dat het hoger beroep tijdig werd ingesteld en regelmatig is naar de vorm;

2) Vast te stellen dat dit hoger beroep derhalve ontvankelijk is.

II. Nopens de gegrondheid van het hoger beroep.

1) in feite:

a) vast te stellen dat uit het gerechtelijk strafonderzoek en de verklaringen van verdachte is komen vast te staan dat hij zich door middel van eigen voorschriften, in verscheidene apotheken, in totaal vrij aanzienlijke hoeveelheden verdovende middelen wist aan te schaffen;

b) vast te stellen dat verdachte door telkens voorschriften

ten voor kleine hoeveelheden op te stellen en ze, bij verscheidene apothekers aan te bieden, noodzakelijkerwijze de indruk moest verwekken dat het hier ging om geneesmiddelen ten behoeve van patiënten;

c) vast te stellen dat verdachte daarenboven vier voorschriften heeft doen uitvoeren door een apotheker in de provincie Brabant gevestigd;

2) in rechte:

a) vast te stellen dat algemeen aangenomen wordt dat wanneer een patiënt zich tot verscheidene geneesheren wendt om meerdere voorschriften te bekomen, of tot verscheidene apothekers om meerdere afleveringen van verdovende middelen te bekomen, zulks als een bedrieglijke verkrijging van verdovende middelen dient te worden beschouwd. (zie o.m. « Le délit d'entretien de toxicomane » door P. Van Drooghenbroek in J.T. van 19 april 1953 - blz. 233);

b) vast te stellen dat het ondenkbaar zou zijn dat de wetgever in dit verband een onderscheid zou hebben willen maken tussen patiënt en geneesheer, en de eerste wel, de tweede, die omwille van zijn beroep nochtans een vertrouwenspositie geniet, niet strafbaar zou hebben willen stellen;

c) vast te stellen daarenboven dat artikel 22 van het K.B. van 31 december 1930 omtrent de handel in slaapen verdovende middelen bepaalt dat de bestellingen van verdovende middelen door een geneesheer door middel van een ondertekende en gedagtekende bestelbon bij een in de provincie gevestigde apotheker, die een apotheek voor het publiek openhoudt, moeten worden gedaan;

d) vast te stellen dat deze bepaling voor doel heeft de apothekers de mogelijkheid te geven de hun opgelegde onderscheiden boekhouding te houden, waarvan maandelijks een gelijkluidend afschrift aan « de dienst der verdovingsmiddelen » moet worden gezonden; (art. 22, al. 2, K.B. 31-12-1930);

e) vast te stellen dat deze bepaling insgelijks tot doel heeft aldus de « dienst der verdovingsmiddelen » alsmede de inspecteur der apotheken in staat te stellen op de geneesheren toezicht uit te oefenen en hen desnoods een speciale boekhouding op te leggen (art. 22, al. 4, K.B. 31-12-1930);

f) vast te stellen dat deze bepaling eveneens voor doel heeft de geneesheer op te sporen die « overdreven hoeveelheden verdovingsmiddelen heeft aangeschaft » ten einde hem te dwingen het gebruik ervan « te verantwoorden voor de geneesheer die door de provinciale geneeskundige commissie van het district is afgevaardigd en door de inspecteur der apotheken is bijgestaan »; (art. 23, K.B. 31-12-1930);

g) vast te stellen dat eventuele misdrijven welke zouden dagtekenen van vóór 26 juni 1962, op ideële wijze zouden kunnen samenlopen met feiten na deze datum gepleegd zodat de publieke vordering wat deze eerste feiten betreft dan niet verjaard zou zijn (Cass. 7-5-1965, Pas. 1956-1-946).

3) derhalve:

a) vast te stellen dat er voldoende aanwijzingen bestaan dat verdachte de schijn heeft willen geven dat hij de verdovende middelen niet voor zich zelf maar voor patiënten verkreeg en dit met het doel zich aan de hierboven beschreven toezichtsmaatregelen te onttrekken;

b) vast te stellen dat er dan ook tegen verdachte voldoende bezwaren bestaan dat hij zich schuldig heeft gemaakt aan de hierboven ten laste gelegde feiten, welke ingevolge artikels 21 en 28 van het K.B. van 31 december 1930, art. 2 alinea 2, en art. 6 van de wet van 24 februari 1921 met correctionele straffen worden beteugeld;

III. Dienvolgens :

Gelet op voormelde wetsbepalingen, alsook op artikels 128, 130, 135, 215, 217, 223 en 230 van het Wetboek van Strafvordering, artikel 2 van de Wet van 4 september 1891 en artikels 13 en 24 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken,

met eenparigheid van stemmen,

1) het hoger beroep door de Procureur des Konings ingesteld, ontvankelijk en gegrond te verklaren ;

2) de aangevochten beschikking te niet te doen, en op nieuw wijzende :

3) verdachte naar de correctionele rechtbank te X..... te verwijzen.

Gedaan op het Parket-generaal
te Gent, op 24 februari 1967.

Vr. de Procureur-generaal,
(get.) M. Châtel.

Gelet op de beschikking van de raadkamer van de rechtbank van eerste aanleg te X..... gedagtekend 7 februari 1967, waarbij o.m. gezegd wordt « dat er geen aanleiding is tot vervolging lastens verdachte G..... » ;

Gelet op het hoger beroep door de heer Procureur des Konings te X..... tegen voormelde beschikking op 7 februari 1967 ingesteld ;

Gelet op de schriftelijke vordering van de heer Procureur-generaal dd. 24 februari 1967 ;

Gehoord de heer Châtel, Substituut-procureur-generaal, in zijn vordering, ter terechtzitting van 8 maart 1967 ;

— dit alles in 't Nederlands ;

Overwegende dat de verdachte, alhoewel behoorlijk verwittigd, ter terechtzitting van 8 maart 1967 niet is verschenen ;

Overwegende dat de verdachte minstens 10 dagen vooraf van dag en uur van verschijning vóór het Hof, Kamer van Inbeschuldigingstelling werd verwittigd ; terwijl het dossier gedurende hetzelfde tijdstip te zijner beschikking werd gesteld ter griffie ;

Overwegende dat het hoger beroep tijdig en geldig werd ingesteld ;

Overnemende de beweegredenen aangehaald in de schriftelijke vordering van de Procureur-generaal, en toepassing makende van de erin aangehaalde wetsbepalingen en het artikel 140 der wet van 18 juni 1869 gewijzigd door artikel 2 der wet van 4 september 1891 ;

Om die redenen,

Het Hof, Kamer van Inbeschuldigingstelling :

Ontvangt het hoger beroep en verklaart het gegrond ;
Met eenparigheid van stemmen :

Doet de bestreden beschikking teniet, en opnieuw wijzende :

Verwijst de verdacht Dr. G..... naar de correctionele rechtbank te X..... uit hoofde van de telastlegging omschreven in vorenstaande vordering van de Procureur-generaal.

XXIIste CONGRES VAN DE VLAAMSE JURISTENVERENIGING

Gent 15 april 1967

Verslagen over de werkzaamheden der 3 secties

In aansluiting aan het verslag dat in ons vorig nummer verscheen betreffende het XXIIe Congres der Vlaamse Juristenvereniging dat plaats had te Gent op zaterdag 15 april 11, hebben wij het genoegen hieronder de voorlopige verslagen mede te delen betreffende de activiteiten van de 3 secties waarin het Congres gesplitst was.

* * *

SECTIE A.

MEDE-EIGENDOM BIJ APPARTEMENTSGEBOUWEN.

Verslag door Mr. Fr. TOP.

1. De vergadering heeft zich ondubbelzinnig uitgesproken voor een wijziging van de bestaande wetgeving inzake medeëigendom bij appartementsgebouwen. Zulks zou bij voorkeur dienen te gebeuren, door middel van een bijzondere wet, die niet noodzakelijk dient te raken aan de beginselen van ons stelsel van onroerende eigendom.

2. Ten aanzien van het eigendomsrecht betreffende appartementsgebouwen, was een deel van de vergadering er voorstander van, een unitair systeem in te voeren naar het voorbeeld van de Nederlandse en Zwitserse wetgeving. In dergelijk stelsel bestaat alleen medeëigendom met uitsluiting van privatieve eigendom op enig deel van het gebouw. De privatieve rechten van de medeëigenaar bestaan dan uit een eeuwigdurend, erfelijk en verhandelbaar zakelijk genotsrecht.

Een ander deel van de vergadering was van oordeel dat het huidig zakenrechtelijk systeem dient behouden te worden, mits de nodige aanpassing ervan in functie van de essentiële communautaire behoeften.

3. Wat het beheer betreft, was de vergadering het er over eens dat de rechtspersoonlijkheid van rechtswege moet toegekend worden aan de gemeenschap van de medeëigenaars, behoudens in gevallen van zeer kleine gemeenschappen.

Deze rechtspersoon zou dan optreden door een beaardslagend orgaan, de algemene vergadering, en door een uitvoerend orgaan, de syndicus. Deze laatste zou in belangrijke complexen, bovendien bijgestaan en gecontroleerd worden door een Raad van Beheer. De beslissingen van de algemene vergadering zouden in principe met gewone meerderheid van stemmen genomen worden. Naar gelang de draagwijdte en het doel van de beoogde verrichting zou evenwel een gekwalificeerde meerderheid vereist zijn.

Door sommigen werd voorgesteld ook de mogelijkheid van een verhaal bij de rechter te voorzien ter bescherming van de individuele belangen.

4. In verband met de vraag of de rechten van de gemeenschap tegenover de afzonderlijke medeëigenaars zouden moeten gewaarborgd worden door zakelijke zekerheden, waren de meningen uiteenlopend.

5. Wat de veelvuldige praktijk van de verkoop van appartementsen op plan betreft, was de vergadering eens-

gezind van oordeel dat een wettelijke regeling zich opdringt. Alhoewel, zuiver juridisch beschouwd, het hier om een koop-verkoop gaat, vertoont deze verrichting nochtans tal van andere aspecten die bij een eventuele wettelijke regeling dienen in acht genomen te worden. Zulke regeling zou dan vooral de bescherming van de toekomstige eigenaar van het appartement moeten tot doel hebben.

Al kan het juridisch minder juist zijn deze verrichting als een aannemingscontract te interpreteren — opvatting waarvoor nochtans ook argumenten kunnen aangevoerd worden — lieten sommige deelnemers opmerken dat de rechtsfiguur « aannemingscontract » de belangen van de toekomstige eigenaar in bepaalde gevallen beter beschermt dan deze van zuivere « koop-verkoop ».

6. De vergadering was algemeen van oordeel dat een nieuwe wetgeving terzake minstens voor een deel bepalingen van imperatieve aard zou moeten bevatten.

SECTIE B.

DIENT DE WETTELIJKE AANSPRAKELIJKHEID BIJ VERKEERSONGEVALLen TE WORDEN VERVANGEN DOOR EEN STELSEL VAN VERZEKERING ?

Verslag door Mr. R. KRUTHOF.

Het probleem dat vandaag in Sectie B onder voorzitterschap van Professor Ronse besproken werd, betrof de vraag of de bestaande regels van burgerlijke verantwoordelijkheid ten aanzien van verkeersongevallen al dan niet behoren te worden gewijzigd.

Het is U allen bekend dat deze materie thans in ons land beheerst wordt door de artikels 1382 en volgende van het Burgerlijk Wetboek, m.a.w. door de juridische begrippen fout, schade en oorzakelijk verband tussen fout en schade.

Wij zijn allen zo vertrouwd met deze rechtsbeginselen dat zij ons vaak als vanzelfsprekend in de oren klinken. Men mag echter niet uit het oog verliezen dat de artikels 1382 en volgende steeds aanleiding hebben gegeven tot heftige controversen in de rechtsleer en de rechtspraak. Denken wij maar even aan de discussies rond de theorie van het risico, rond de interpretatie die het Franse Hof van Cassatie aan het eerste lid van artikel 1384 heeft gegeven, aan de controversen rond de leer van Procureur-Generaal Leclercq en aan de haast onuitputtelijke redetwisten over de vraag of de morele schade al dan niet voor vergoeding in aanmerking dient te komen.

De vraag in hoeverre de tendens naar meer communautaire oplossingen en naar een grotere objectivering van het recht ook doorgetrokken behoort te worden tot de regels van de burgerlijke verantwoordelijkheid ten aanzien van verkeersongevallen stond tijdens de besprekingen in Sectie B centraal.

Inderdaad, het probleem waarvoor de werkgroep zich gesteld zag kan als volgt worden omschreven: wie dient de schade te vergoeden veroorzaakt door verkeersongevallen? Het individu dat de schade door zijn fout heeft veroorzaakt, de collectiviteit van eigenaars van motorvoertuigen of de gehele volksgemeenschap? In het eerste geval blijft het huidige stelsel in wezen gehandhaafd; in het tweede wordt de fout-aansprakelijkheid vervangen door een stelsel van verplichte schadeverzekering in hoofdzaak van al de eigenaars van motorvoertuigen; en in het derde geval wordt de maatschappelijke zekerheid onder

één of andere vorm uitgebreid tot de verkeersongevallen.

De gedachtenwisseling in de werkgroep werd voorbereid door twee preadviseurs, de heren Claus en Schuermans. Eenieder van U weet hoe ingewikkeld het huidige stelsel is en hoe moeilijk het is om concrete en praktisch verwezenlijkbare oplossingen voor te stellen voor de bestaande leemten en gebreken. Uit de preadviezen en de vragenlijst blijkt dat de heren Claus en Schuermans zich niet hebben willen beperken tot vage algemeenheden, maar aan de hand van een nauwkeurig onderzoek van het feitelijk en juridisch materiaal, de sectieleden in de gelegenheid hebben willen stellen zich een objectief en nauwkeurig oordeel over deze problematiek te vormen.

De aan de congressisten voorgelegde vragen waren in drie groepen ingedeeld. De eerste hoofdvraag werd als volgt geformuleerd: kan het thans geldende wettelijke systeem van schadeloosstelling na verkeersongevallen bevredigend worden geacht? De tweede hoofdvraag luidde: dient het thans geldende stelsel gedeeltelijk en eventueel geleidelijk te worden aangepast? En de derde, tenslotte: dient bij de wet een volledig nieuw stelsel van vergoeding te worden uitgebouwd?

De vergadering heeft niet over voldoende tijd beschikt om alle punten van de zes bladzijden tellende vragenlijst te behandelen. Daarenboven heeft zij er de voorkeur aan gegeven om de volgorde der vragen hier en daar enigszins te wijzigen.

U weet dat Professor Tunc in zijn nu wereldberoemd voorstel de foutaansprakelijkheid vervangt door de schadeloosstelling van de collectiviteit der voertuigeigenaars in een stelsel van verplichte verzekering. De meest aangrijpende verdediging van het ontwerp Tunc tijdens onze debatten kwam van de heer Beekhuis, Raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden. Deze spreker wees er o.m. op dat het huidige stelsel geen voldoening schenkt daar vele slachtoffers onvergoed blijven en daar de kleinste fout zeer grote schade kan veroorzaken. Tunc geeft, aldus de heer Beekhuis, de meest principiële en wetenschappelijke verantwoorde oplossing aan dit probleem.

De vergadering heeft het standpunt van de heer Beekhuis niet tot het hare gemaakt. Uit de besprekingen en de stemming bleek inderdaad dat een grote meerderheid der sectieleden voorstander was van het behoud der foutaansprakelijkheid. Eén van de voornaamste redenen hiervoor was dat er volgens de meerderheid, geen reden bestaat om tot een zo fundamentele wijziging van het huidige stelsel der burgerlijke aansprakelijkheid over te gaan, zolang het statistisch en sociologisch bewijs niet is geleverd dat er een groot aantal onvergoede slachtoffers bestaat. De vergadering drukte daarom eenstemmig de wens uit dat een grondig sociologisch onderzoek zou plaats hebben over het aantal slachtoffers dat niet vergoed wordt krachtens het huidige stelsel der burgerlijke aansprakelijkheid evenals over de vraag in hoeverre de nood van deze personen gelenigd wordt door de bestaande sociale voorzieningen. Volgens de meerderheid zijn het ontwerp Tunc en analoge projecten daarenboven onaanvaardbaar, daar zij zouden leiden tot een onverantwoorde verzwakking van het verantwoordelijkheidsbesef bij de bevolking. De opvoedende rol die de artikels 1382 en volgende in ons maatschappelijk bestel vervullen, mag — aldus de meerderheid — niet verder ondermijnd worden.

Daar de vergadering van mening was dat de grondslagen van de door Prof. Tunc en anderen uitgewerkte volledig nieuwe stelsels van vergoeding onaanvaardbaar zijn, werd besloten dat de discussie over de in groep drie opgesomde vraagstukken verbodig was.

De sectie besliste vervolgens met een zeer ruime meerderheid van stemmen dat het geldende wettelijke systeem van schadeloosstelling na verkeersongevallen geen volledige bevrediging schenkt. De vergadering achtte een ge-

deeltelijke en geleidelijke aanpassing van de huidige regeling wenselijk. Hieraan dient echter onmiddellijk toegevoegd, dat de sectie nagenoeg unaniem van oordeel was dat er geen behoefte bestaat aan wijzigingen ten aanzien van het geldend statuut buiten het gebied der verkeersongevallen.

Na een langdurige bespreking besloot de vergadering dat het behoud van de klassieke foutaansprakelijkheid gepaard met een omkering in de bewijslast, m.a.w. het huidige Franse stelsel, geen bevredigende oplossing voor het probleem biedt. Dit systeem — de ervaring opgedaan door onze Zuiderburen bewijst het — is volgens de vergadering nodeloos ingewikkeld. Daarenboven zou deze regeling waarschijnlijk leiden tot een ondermijning van het verantwoordelijkheidsbesef bij de bevolking en zou het door velen beschouwd worden — vooral door degenen die geen fout beginen — als zijnde onrechtvaardig. Bij de stemming bleek dat een zeer grote meerderheid voorstander was van de principiële handhaving van het stelsel der door het slachtoffer te bewijzen fout.

De overgrote meerderheid der leden van de sectie meende dat een oplossing voor het probleem kon gevonden worden in een door de wetgever uit te werken complementaire regeling waarbij, ongeacht elke fout, de lichamelijke vermogensschade van alle verkeersslachtoffers volgens een bepaald forfaitair barema door een bestaand of op te richten waarborgfonds zou worden vergoed. Een groot aantal voorstanders van de afschaffing der foutaansprakelijkheid verklaarde daarop dat zij hun bezwaren tegen het behoud van het traditionele stelsel zouden laten varen, indien deze complementaire regeling door de wetgever zou worden aanvaard.

Een sterke meerderheid drukte vervolgens de wens uit dat bij de wet, tot beloop van een bepaald minimumbedrag, aan de eigenaars van motorvoertuigen de verplichting zou worden opgelegd om een verzekering aan te gaan ten voordele van de autobestuurder en de door de «modelpolis» niet gedekte mede-inzittenden.

Vervolgensprak eveneens een ruime meerderheid der aanwezigen de hoop uit dat onverwijld een onderzoek zou worden ingesteld naar de kosten en lasten verbonden aan een verplichte verzekering aan te gaan door alle weggebruikers die daartoe niet door de wet van 1956 gehouden zijn. Indien dit onderzoek, aldus diezelfde meerderheid, tot de slotsom zou leiden dat deze lasten en kosten niet buitensporig zijn, zou een dergelijk wettelijk verplicht verzekeringsstelsel wenselijk zijn.

Ten aanzien van de aansprakelijkheidsgrond sprak de overgrote meerderheid van de sectieleden tenslotte de mening uit, dat het, met het oog op de versterking van het verantwoordelijkheidsbesef van de bevolking, wenselijk is om bij de wet te bepalen dat in de onderlinge verhouding tussen verzekeraar en verzekerde een bepaalde «franchise» vast te stellen, die in elk geval ten laste zou blijven van de verzekerde aan wie een fout te verwijten is.

Wat het probleem der schadevergoeding betreft, stond een levendige discussie over de vraag of de extra-patrimoniale schade van elke vergoeding dient te worden uitgesloten. Een zeer ruime meerderheid meende dat een volledige afschaffing van de extra-patrimoniale schade-loosstelling zonder meer niet gerechtvaardigd is, daar zij in bepaalde gevallen aan een sociale behoefte beantwoordt. De sectie was echter van oordeel dat de geldende regeling tot een aantal mistoestanden heeft geleid en derhalve aangepast dient te worden. Ten aanzien van de vergoeding van persoonlijke, niet afgeleide extra-patrimoniale schade besliste een nagenoeg unanieme vergadering dat deze in bepaalde gevallen ten voordele van bepaalde personen verantwoord is. Aan de rechter zou in deze een soeverein beslissingsrecht moeten worden verleend.

Over de vraag of het gewettigd is dat ook de erfgenamen van het slachtoffer op diens extra-patrimoniale schade-loosstelling aanspraak mogen maken, bleek verdeeldheid te heersen. Sommigen waren voorstander van de afschaffing van dit vorderingsrecht ex haerede, anderen meenden dat ook in deze materie de rechter over een discretionnaire beslissingsbevoegdheid behoort te beschikken. De meerderheid was blijkbaar geneigd laatstgenoemd standpunt bij te treden.

De vergadering besliste verder nog dat er geen dringende behoefte bestaat om bij de wet beperkingen vast te leggen ten aanzien van de personen die op de vergoeding van hun patrimoniale schade aanspraak kunnen maken. Enkele Nederlandse sectieleden meenden dat deze stellingname waarschijnlijk geen onoverkomelijke hinderpaal zal scheppen ten aanzien van de eenmaking van het recht der beide landen op dit punt.

Vermelden wij tenslotte nog dat verschillende sprekers op de noodzaak wezen om ten aanzien van de in de sectie besproken problematiek wijzigingen in het procesrecht aan te brengen. Tijdgebrek verhinderde de vergadering hierover te stemmen.

Ik besluit. Welk lot de door de vergadering ingenomen standpunten beschoren is, valt natuurlijk nog niet uit te maken. Zeker is echter — zoals de sectievoorzitter in zijn slotwoord opmerkte — dat door de debatten de discussie over de aanpassing of herziening van het huidige stelsel der burgerlijke aansprakelijkheid bij verkeersongevallen thans definitief op gang is gekomen.

SECTIE C.

DE REGERINGSCOMMISSARIS BIJ DE INSTELLINGEN VAN OPENBAAR NUT.

Verslag door Mr. D.E. DE CLERCK.

1. De decentralisatie gaat noodzakelijkerwijze samen, met het administratief toezicht. De gedecentraliseerde organen, gesplitst van het kerngezag, kunnen slechts behoorlijk functioneren wanneer het toezicht degelijk is ingericht. De autonomie van de delen mag immers geen ontwrichting van het geheel medebrengen.

Bij de functioneel-gedecentraliseerde organen wordt een niet onbelangrijk deel van het administratief toezicht uitgeoefend door de regeringscommissaris.

De verantwoordelijkheid.

2. De vergadering, samen met haar Voorzitter Professor A. Mast, is het unaniem eens, dat de hoofdvraag, waarvan de oplossing in ruime mate het antwoord op de overige vraagpunten zou conditioneren, als volgt dient gesteld: «Tegenover wie is de regeringscommissaris verantwoordelijk?».

De meerderheid van de vergadering is de mening toegedaan, dat de regeringscommissaris moet verantwoordelijk zijn t.o.v. de toezichthoudende Minister of voogdijminister. De Voorzitter vat het beginsel samen: «De regeringscommissaris is dé Minister in het parastataal organisme».

Waar de wetgever de instellingen in het leven roept en het toezicht regelt, blijft de controle op de functionering en de uitoefening van het toezicht een essentieel politieke functie, die aan de Minister toekomt. Het is de Minister zelf, en niet de regeringscommissaris, die verantwoording moet afleggen van zijn politiek, t.o.v. het Parlement.

3. Volgende nuanceringen aan het gestelde principe werden ter overweging voorgelegd.

Het zou kunnen gezien worden, dat de regeringscommissaris niet zo zeer afhankelijk is van een Minister, die uiteraard een tijdelijk-politiek persoon is, maar van de ministriële functie. Er werd terecht opgemerkt dat deze precisering als dusdanig niets afdoet van de noodzakelijke band tussen de commissaris en de Minister.

Tevens wordt gesuggereerd dat het begrip «algemeen belang», als maatstaf van het toezicht, een meer volwaardige inhoud zou kunnen bekomen, wanneer de hantering van het begrip «algemeen belang» buiten de perken van één departement zou worden gehouden; gesteund op hetzelfde algemeen belang, kan ieder departement een niet-identieke visie erop na houden (bijv.: in hetzelfde organisme heeft de afgevaardigde van de Minister van Financiën, een ander begrip van beheersdoelmatigheid dan de regeringscommissaris van Sociale Voorzorg.) Daardoor zou het wenselijk kunnen zijn, dat de regeringscommissaris niet afhangt van een toezicht houdende Minister, maar van een Ministercoördinator, die aan het hoofd staat van een globale sector (bijv. de Sociale Zaken). Deze zienswijze, aldus de repliek van de meerderheid, kan alleen verwezenlijkt worden wanneer de regeringsstructuur de functie van Ministers-coördinatoren (kernkabinet) voorziet. In feite zou voornoemde zienswijze alleen een verschuiving van het begrip van toezichthoudende Minister teweeg brengen; de verhouding van de regeringscommissaris tot de (verantwoordelijke) Minister blijft toch gehandhaafd.

In de lijn van de wens bij enkele leden van de sectievergadering om een optimale eenvormigheid van het begrip «algemeen belang» te realiseren, wordt de suggestie geuit om de regeringscommissaris meteen afhankelijk te stellen van de Eerste Minister. Hierop wordt geantwoord dat, in het huidige Staatsrecht, de regering precies departementaal is ingedeeld. Iedere Minister draagt de verantwoordelijkheid voor de werking van zijn departement en de instellingen die eronder ressorteren. De Eerste Minister, die wel het hoofd is van de regering, als collegiaal orgaan van algemeen bestuur, staat evenwel niet in voor het geheel van de departementen.

4. Een minderheid van de vergadering stelt een ontubbeling voor van het instituut van de commissarissen. (Deze zienswijze werd o.m. verdedigd door Docent L. P. Suetens en de h. F. Vande Velde.) Enerzijds wordt, met verwijzing naar de huidige wetgeving, het optreden voorzien van de eigenlijke «regerings»-commissaris, als afgevaardigde van de Minister. Het toezicht dat de regeringscommissaris uitoefent bij de parastatale instellingen, sluit een actieve en een passieve controle in.

De actieve zijde van de controle (die in de praktijk veruit de belangrijkste is) bestaat uit een informatieopdracht door de regeringscommissaris tussen de parastatale beheersorganen en de toezichthoudende Minister. De passieve (of louter negatieve) zijde van het toezicht omvat het vetorecht: de regeringscommissaris moet verhinderen dat beslissingen door de parastatalen zouden genomen worden die in strijd zijn met de wet, het algemeen belang en de statuten van het organisme.

Anderzijds, en naast de regeringscommissaris, zou (de lege ferenda) een zogenaamde «Staats»-commissaris kunnen voorzien worden, rechtstreeks afgevaardigd door, en orgaan van het Parlement (vergel.: het Rekenhof). De opdracht van deze commissaris zou erin bestaan, het Parlement voor te lichten, zowel over de functionering van de parastatale instellingen als over de uitoefening zelf van het (ministerieel) toezicht.

De meerderheid van de vergadering wijst erop, dat dit nieuw instituut van de Staatscommissaris — inlichtingsagent van de wetgevende Kamers — misschien tege-

moet zou kunnen komen aan het feit dat inderdaad het Parlement thans niet op adequate wijze wordt ingelicht omtrent de parastatalen. De Minister, als controleur en gecontroleerde, is nog steeds de enige schakel met de wetgever. Dit laatste moet evenwel gezien worden, aldus de vergadering, als een probleem in verband met de verbetering van de parlementaire werkmethodes. Een oplossing aan voornoemd euvel kan evengoed geboden worden door een bijzondere commissie bij de wetgevende Kamers of een uitvoeriger gebruik van het parlementair onderzoeksrecht.

De toezichtsprocedure.

5. Een tweede vraag, die ter discussie wordt voorgelegd, is te weten of een nieuwe procedure zou nodig zijn m.b.t. de vernietiging van de beslissing van de beheersorganen door de Minister of minstens, indien zekere aanpassingen zouden wenselijk zijn.

Het antwoord, aldus de Voorzitter, moet er in bestaan, een evenwichtspunt te zoeken, met name, het verwezenlijken van een eenheid van inzicht, tussen enerzijds de autonome beslissingsbevoegdheid van de parastatale instellingen en anderzijds, de controle van de Minister via zijn regeringscommissaris.

6. Wat de instellingen zelf betreft, is een deel van de vergadering van mening, dat, gelet op het feit dat de beslissingen van de instellingen onder categorieën B, C en D (wet 16 maart 1954) executoir zijn uit zich zelf, de uitoefening van de reglementaire bevoegdheid door parastatale organismen steeds zou dienen onderworpen te zijn aan de goedkeuring van de Minister. Dit betekent dat de tussenkomst van de regeringscommissaris, op voornoemd terrein, overbodig wordt, gezien de uitvoerbaarheid van de reglementaire beslissingen rechtstreeks afhangt van de Minister. De wet van 1 november 1961, op het Kolendirectorium, wordt als voorbeeld aangehaald.

Hetzelfde zou kunnen gelden voor de zogenaamde belangrijke individuele beslissingen, te nemen door de parastatale beheersorganen, alhoewel het criterium voor het bepalen van de belangrijkheid moeilijk zal kunnen vastgesteld worden.

Als algemene kritiek wordt door een aantal leden van de sectievergadering ingebracht dat, voor de organismen, bedoeld bij de wet van 16 maart 1954, een ernstige vertraging van het beheer van de instelling het gevolg zou zijn. Voor organismen, die een specifieke en uitermate gewichtige opdracht toegewezen wordt (o.m. het Kolendirectorium) kan wel bij de organieke wet voorzien worden dat een ministeriele tussenkomst vereist is om uitvoerbaarheid te verlenen aan zekere beslissingen.

7. Met betrekking tot de controle, is de meerderheid van de vergadering de mening toegedaan, dat de huidige werkwijze, in grote mate voldoening kan schenken, met dien verstande dat de Minister op een redelijke wijze van zijn toezicht zou gebruik maken. Vooral wordt hierbij gedacht aan de wenselijkheid, voorzover materieel mogelijk, het betrokken beheersorgaan te aanhoren in de verdediging van zijn standpunt in verband met de genomen beslissing, waartegen een veto door de regeringscommissaris werd uitgesproken. De voldoening is vooral te danken aan de persoonlijkheidsfactoren in hoofde van de commissarissen en aan de bezorgdheid om conflicten te voorkomen, die praktisch de wettelijke structuur van de vetoprocedure beïnvloeden.

Bovendien wordt nogmaals benadrukt, dat de regeringscommissaris in hoofdzaak een verbindingsagent is met informatieopdracht tussen de instelling en de Minister, al-

hoewel art. 9 par. 2 en par. 3 (wet 16 maart 1954) zijn taak eerder repressief weergeeft.

8. Een voorstel wordt geformuleerd, om de regeringscommissaris toe te laten zelf een beslissing te vernietigen, waarna een beroep bij de Minister zou opengesteld zijn. (vergel.: de gouverneur t.o. de lokale besturen). Deze zienswijze kan door de grote meerderheid van de vergadering niet bijgetreden worden; een directe vernietiging, in tegenstelling met een schorsing, zal de Minister, die uiteindelijk de verantwoordelijkheid draagt en bij wie de leiding van het toezicht berust, voor een voldongen en onhoudbare situatie stellen.

Het persoonlijk statuut.

9. Een derde belangrijke vraag betreft het persoonlijk statuut van de regeringscommissaris.

Unaniem wordt aanvaard dat de regeringscommissaris een vertrouwensfunctie is. De commissaris moet in de eerste plaats, het vertrouwen van de Minister genieten. Aan het mandaat, door de verantwoordelijke Minister vrij verleend, moet ad nutum, tzt, zonder motivering of verantwoording, een einde gesteld worden door diezelfde Minister-opdrachtgever.

Om dezelfde reden en gelet op de vrijheid, die aan de Minister moet gelaten worden in zijn benoemingsrecht van de regeringscommissaris, wordt het niet wenselijk geacht dat in de wet vereisten van benoembaarheid zouden opgenomen worden (vergel.: de leden van de kabinetten).

10. Wat de vergoeding betreft, is de vergadering het ook eens dat de vaststelling ervan door de Minister, en niet door het gecontroleerde organisme moet geschieden. De uitbetaling, door de Schatkist verwekt, moet nochtans, volgens de huidige wetgeving, door het organisme zelf afgedragen worden (art. 14 wet 16 maart 1954). Dit systeem van onrechtstreekse betaling zou, volgens enkele leden van de vergadering, een zeker voorbehoud kunnen wettigen. De vaststelling van het bedrag door de Minister komt de vergadering toch voor als een voldoende vrijwaring van de onafhankelijkheid van de regeringscommissaris.

De toekenning aan de commissaris van zitpenningen, voorzover dit rechtstreeks door de parastatale instelling zou geschieden, wordt unaniem verworpen.

Met het oog op een degelijke werking van het toezicht wordt de cumul van mandaten in één hand, eveneens verworpen, behoudens wanneer de mandaten betrekking zouden hebben op kleinere instellingen.

De Grondwet.

11. De opname in de Grondwet van het toezicht door de regeringscommissaris op de parastatale instellingen lijkt de vergadering niet wenselijk. Naar de geest van ons grondwettelijk systeem moet de wetgever de grootst mogelijke ruimte, gelaten worden. Maximaal zou gewag kunnen gemaakt worden van het algemeen beginsel van het toezicht op parastatale organismen.

De meerderheid van de vergadering doet nochtans opmerken dat het toezicht reeds gevat is in het begrip zelf van de uitvoerende macht.

Besluit.

12. De besprekingen, gehouden in sectie C, hebben vooral een algemene bezorgdheid aangetoond om de bezwaren, die aan de decentralisatie kunnen verweten wor-

den, weg te werken. In het raam van de noodzakelijke splitsing van het algemeen bestuur moet naar een eenheid van politiek inzicht gestreefd worden.

INGEZONDEN BIJDRAGE

Nota bij een vonnis dd. 18 januari 1967 van de burgerlijke rechtbank van Brussel.

Het Journal des Tribunaux nr. 4569 van 8 april 1967 publiceert op pagina 224 een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg van Brussel dat in beroep over een eis in levensonderhoud van een ascendent beslist en de eis verwerpt.

Uit het vonnis blijkt dat de ascendent zich nooit om zijn kinderen heeft bekommerd, hen sedert 1942 heeft verlaten en eigenlijk nooit heeft gewerkt.

De rechtbank wijst de eis af op grond van de volgende argumenten: 1e de verplichting voorzien door art. 205, 1e lid B.W. berust op een reciprociteit met art. 203 B.W.;

2e de wetgever zelf (art. 33, 4e lid van de wet van 8 april 1965 op de kindbescherming) voorziet dat de onwaardige ouder het recht gestipuleerd in art. 205, 1e lid B.W. verliest;

3e de eiser heeft zich vrijwillig in een toestand van behoefte geplaatst.

Voortgaande op de summier feitelijke gegevens die men uit een vonnis van iets meer dan één kolom kan puren is het niet mogelijk voorop te zetten of de beslissing van de rechtbank al dan niet als juist dient te worden aanvaard. Wel is er een en ander te zeggen over de juridische argumentatie.

Wat het eerste argument betreft kan men aanstippen dat er hier van een reciprociteit geen sprake kan zijn. Art. 203 B.W. houdt niet alleen een onderhoudsverplichting in, maar « un devoir infiniment plus élevé; une dette sacrée, qui ne se monnaie pas » (De Page, Traité, 1939, I, 766). Het gaat om de plicht van de ouders hun kinderen groot te brengen met alles wat deze plicht materieel en moreel bevatten moet (Kluyskens, Beginselen, 4e druk, VII, 325). De verplichting van art. 203 houdt niet alleen de verbintenis in iets te geven, maar ook iets te doen. Van een wederkerigheid met de verplichting van de kinderen t.o.v. hun ouders kan men dan ook niet gewagen. De Page (Traité, 1939, I, nr. 54 bis, f) zegt het duidelijk: « Enfin, l'obligation prévue par l'article 203 exclut, par sa nature même la réciprocité, qui est un des caractères propres de l'obligation alimentaire de droit commun ».

Art. 205, 1e lid vindt zijn oorsprong niet in een idee van wederkerigheid maar in het sanctioneren door de wetgever van een morele regel en natuurlijke verplichting die niet toelaat dat de kinderen hun ouders, aan wie zij het leven verschuldigd zijn, in nood zouden laten verkeren (zie bv. Rbank Bergen, 17 maart 1933, Pas. 34, 3, 147). Het recht van de ouders berust dan ook op de onuitwisbare hoedanigheid van ascendent (Rbank Antwerpen, 13 juni 1953, RW 54-55, 1678).

Dat de ascendent vroeger aan zijn verplichting tot « grootbrengen » van zijn kinderen is tekort gekomen doet dan ook niets terzake bij het onderzoek van een eis op basis van art. 205, 1e lid.

Het is juist dat de wetgever in art. 33, 4e lid van de wet van 8 april 1965 heeft voorzien dat de volledig uit de ouderlijke macht ontzette ascendent geen onderhoud meer kan vorderen. Dit is echter een sanctie die uitdrukkelijk voorzien is als een gevolg van een hoofdsanctie, nl. de volledige ontzetting. In plaats van daaruit af te

leiden dat de onwaardigheid een algemeen geldende grond zou uitmaken om onderhoudsgeld te weigeren zou men integendeel moeten vooropzetten dat art. 33, 4e lid juist de uitzondering is op de algemene regel en slechts in het uiterste geval, nl. de volledige ontzetting uit de ouderlijke macht, van toepassing is. Immers, men aanvaardt algemeen (zie o.m. Ripert et Boulanger, *Droit civil de Planiol*, 1950, nr. 1689 en *Kluyskens*, *Begin-selen*, 4e druk, VII, 355) dat het ongelijk dat de aanvrager van het levensonderhoud de andere partij zou kunnen aangedaan hebben, zelfs als is het van erge aard, geen reden is om de eis te doen verwerpen.

Tenslotte overweegt de rechtbank: « Que, par conséquent, l'intimé (d.w.z. de ascendent) qui par une vie de désœuvrement, de dissipation, et d'oisiveté a créé volontairement son état de besoin actuel (cf. *De Page*, I, n° 550 bis)... ne peut voir accueillir aujourd'hui sa demande de pension alimentaire... »

Dit argument kan eventueel het enig geldige zijn om in deze zaak de vraag tot onderhoud te verwerpen. Inderdaad is men het er in de rechtspraak en de rechtsleer over eens dat levensonderhoud slechts verschuldigd is wanneer tegelijk aan drie voorwaarden is voldaan, nl. dat er aan de kant van de eiser behoefte is, dat de andere partij de mogelijkheid heeft steun te verlenen en tenslotte dat er een door de wet voorziene familieband tussen beide partijen bestaat. Het is nu duidelijk dat men niet van een werkelijke behoefte of nood kan spreken wanneer de eiser zich vrijwillig in een staat van onvermogen plaatst. Een subtiel onderscheid dringt zich daarbij echter op, nl. tussen het geval waar de houding van de eiser op het ogenblik van de vordering van die aard is dat zijn behoefteigheid aan eigen fout te wijten valt en het geval waar de zorgeloosheid, de slechte wil, de verkwistingen van vroeger hebben geleid tot een situatie waaruit de eiser zich op het ogenblik van de vordering, zelfs met goede wil, niet meer alleen kan redden. In het eerste geval moet hij maar de handen uit de mouwen steken. In het tweede geval echter is hij werkelijk behoeftig en de vroegere fouten van de eiser welke de oorzaak zijn van zijn tegenwoordige behoefteigheid zijn onvoldoende om zijn vraag te doen verwerpen (zie bv. *De Page*, *Traité*, 1939, I, 550 bis d) en de daarbij aangehaalde rechtspraak). Uit de tekst van het hier besproken vonnis is niet op te maken of dit onderscheid werd doorgevoerd.

Men kan dan ook besluiten dat wij hier voor een beslissing staan die spruit uit de, moreel wellicht verantwoorde, verontwaardiging van de rechters maar die, op uitzondering wellicht van het derde argument, niet door geldende juridische konstrukties wordt gedragen. Dit vonnis werpt dan ook, eens te meer, de fundamentele vragen op of een rechter de wet moet toepassen, dan wel ze om sociale redenen moet voorbij gaan, en welke nu eigenlijk die juridische logika is die toelaat aan een a-juridische beslissing een schijn van juridische grond te geven.

F. Vantomme
Docent Rijksuniversitair Centrum
Antwerpen

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

MEDEDELINGEN

ALGEMENE PRAKTISCHE RECHTSVERZAMELING.

Viering van het 3e lustrum.

De Raad van Beheer der Algemene Praktische Rechtsverzameling zal op vrijdag 28 april een plechtige vergadering houden naar aanleiding van het derde lustrum van het bestaan der vereniging.

In de Beneluxzaal van het Congressenpaleis, Kunstberg te Brussel zal om 16 uur een plechtige academische zitting plaats hebben waar het woord zal gevoerd worden door: De heer F. Van Parijs, kamervoorzitter in het Hof van Beroep te Gent, voorzitter A.P.R.; de heer R. Van Elslande, Minister van de Nederlandse cultuur, minister voor Europese zaken; de heer H. Fayat, oud-minister, hoogleraar aan de vrije universiteit te Brussel.

De algemene Praktische Rechtsverzameling heeft aan de vlaamse rechtswetenschap onschatbare diensten bewezen en de belangstelling voor deze vergadering waarop zulke eminente sprekers het woord zullen voeren, zal dan ook zeer groot zijn.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Gemeenterecht: jg. 1967 - nr. 3:

Wetgeving.

Nederlands Juristenblad: jg. 1967 - nr. 16:

Rombach J.H., De rechtspersoonlijkheid van het Nederlandse Rode Kruis of een mislukte poging tot toepassing van art. 5 2e lid van de wet van 22 april 1855. — Meisner A., Ontwerp wet huur en verhuur van bedrijfsruimte. — Salomonson F., De communautaire rechtsorde en het beleid van de Minister van Buitenlandse Zaken. — Bruna Th. A., Ontwerp van wet op de huur van bedrijfsruimte. — Ariëns W.H., Onze rechterlijke macht onder verdenking. — Jessurum D'Oliveira H.U., Wijziging van het Duitse loonbeslagrecht. — Molenaar F., Ontwerp Wet Huur Bedrijfsruimte; een reactie. — Roelvink H.L.J., Inzage en overlegging van buitenlandse scheepsjournalen.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie: jg. 1967 - nr. 4947:

Baeteman G., De hervorming van het huwelijksrecht in België.

Advokatenblad: jg. 1967 - nr. 4:

Verpaalen O.A.C., Thorbecke en de onteigeningsdictatuur. — De Geus-Viëtor M.A.C., In memoriam Mr. H.W. De Vink. — Van Werkum H.D., Nieuwe belastingswetgeving V.

Nieuwe literatuur over Oorlog en Vrede: jg. 1967 - nr. 4:

Literatuur van belang voor de wetenschappelijke bestudering van het oorlogsvraagstuk.

Journal des tribunaux: nr. 4571:

Leclercq N., *Chronique des libéralités* (1963-1966).

Recueil Dalloz Sirey: (Parijs) jg. 1967 - nr. 15:

Raynaud P., La réforme de l'adoption (loi nr. 66-500 du 11 juillet 1966; Décrets nr. 66-903 du 2 décembre 1966, nr. 67-44 et nr. 67-45 du 12 janvier 1967).